

Luceafărul

Săptămânal de literatură. Nr. **24** (277), serie nouă. Miercuri 19 iunie 1996. Preț: 600 lei

**mircea
martin**

ce este un autor?

Deve

REGULAMENTUL PREMIILOR SOROS PENTRU LITERATURĂ ALE UNIUNII SCRIITORILOR DIN ROMÂNIA

Art. 4

Premiile SOROS pentru literatură ale Uniunii Scriitorilor din România vor fi anunțate în presă și vor fi înmănați câștigătorilor în prezența Comitetului Director și a reprezentanților Fundației SOROS, la sediul Uniunii Scriitorilor.

Art. 5

Textul Regulamentului de față și orice alt anunț legat de decernarea acestor premii va fi dat publicității în cel puțin 3 ziare centrale și în toate revistele Uniunii Scriitorilor.

Art. 6

Câte 12 exemplare din fiecare volum premiat vor fi donate Bibliotecii Fundației SOROS.

Juriul premiilor SOROS ale Uniunii Scriitorilor din România

1. Cornel UNGUREANU (Timișoara)
2. Daniel DIMITRIU (Iași)
3. Eugen NEGRICI (București)
4. Cornel REGMAN (București)
5. Ioana PÂRVULESCU (București)
6. Dan Silviu BOERESCU (București)
7. Ion POP (Cluj)
8. Alex. ȘTEFĂNESCU (București)
9. Alexandru RUJA (Timișoara)
10. Gabriel DIMISIANU (București)
11. Lucian ALEXIU (Timișoara)
12. Cristian LIVESCU (Piatra Neamț)
13. Mircea ZACIU (Cluj)
14. Dan CRISTEA (București)
15. Cornel MORARU (Tg. Mureș)

Art. 1

Premiile SOROS pentru literatură ale Uniunii Scriitorilor din România se acordă anual celor mai bune cărți de poezie, proză, critică-istorie literară, teatru, originale, în ediție princeps, apărute în anul anterior, care reprezintă o contribuție la realizarea unei societăți democratice, deschise în România.

În acest sens, juriul va aprecia atât realizarea artistică și profesională a lucrărilor, fără a ține cont de poziția și convingerile politice ale autorilor, cât și mesajul ideatic al acestora.

Art. 2

Premiile sunt în număr de 3 (trei) și fiecare dintre ele are o valoare de 5.000 (cinci mii) dolari în monedă românească. Valoarea netă.

Art. 3

Juriul care acordă premiile este ales de către Comitetul Director și își exprimă opțiunile în scris. Componenta juriului va fi anunțată în presă.

Titlurile cu cele mai multe nominalizări, (dar nu mai puțin de jumătate plus unu), pe categorii, sunt considerate a fi câștigătoare ale premiului. În cazul unui balotaj, se va alege un juriu de arbitraj, alcătuit din 5 (cinci) critici și istorici literari, alții decât cei 15. Alegerea juriului de arbitraj se face de către Comitetul Director al Uniunii Scriitorilor, prin vot secret.

Opțiunile criticilor vor fi centralizate și conservate la Secretariatul Uniunii Scriitorilor. Un exemplar, conținând semnăturile tuturor membrilor juriului, va fi trimis Consiliului Național al Fundației SOROS.

GREI DAR NEABĂTUȚI

de NICOLAE PRELIPCEANU

Puțini sunt astăzi oamenii cărora le poți reproșa mult și puțin din ceea ce fac și care după aceea își năpăstresc o perfectă civilitate în purtare față de ti „Reproșantul“. Pentru că puțini mai pot face, încă din o separarea puterilor omenesci. Un totalitarism întunecat domnește în capetele noastre.

Cine înțelege azi că, deși citești cu admirație opera cuiva, același e sentimentul pe care-l dedici persoanei ce-a scris caracterului acesteia? Cuvântul rățit printre cele mai de „civilitate“, spune totul despre ceea ce s-a petrecut în ultimii poate chiar 60 de ani, poate chiar de la primul război mondial (inclusiv) încoace. Adică lipsa lui. Am intrat cu toții în uniformă totuși diferite de altele, fără să mai avem posibilitatea a ne mișca liber membrele, ba – vai – nici creierle, care se totuși, mai mult decât niște simple prelungiri ale ființei. Fiind ni prelungiri complicate. Or, statul fiind marele cap care ne cuprinde în chip de neuroni murdări, imperfecti, pe toți, cum să poată statul, obișnuit cu unitatea de monolit, înțelege, cuprinde, și decodată, separarea puterilor sale? Cum să înțelegem noi că mar poet X poate fi un deplorabil șef de instituție, fie și culturală. (L aduc aminte, și nu voi uita, cred, niciodată, exclamația u reporterișe TV, de bună seamă nătângă, la demonstrația că X, p cu mare cotă în est și-n vest, își terorizează subalternii, ducând răpă instituția al cărei director era. La fiecare argument preopinientului ei, care nici el nu era fitecine din punct de „der cotei, tânăra cea nătângă exclama, ca în transă sau în altă... dar un atât de mare poet!“ ca și cum n-ar fi fost vorba despre d lucruri, la urma urmei, total diferite, separate). Nu știu exact cât a face disciplina cu civilizația, dar întrevăd oarecare fire subter între aceste două noțiuni și atunci lucrurile, în ceea ce ne prive mi se cam lămuresc: noi n-am fost niciodată un popor l disciplinat, astfel încât nu numai educația comunistă e de vin; nu separăm puterile în cap și-n viață. Ea a venit să desăvârșea ceea ce, oricum, exista și ar fi trebuit, cu grijă reprimat. Așat într-un talmeș-balmeș general, în care talentul e amestecat administrația și caracterul cu însușirile naturale, înaintăm grec nu ne dăm bătuți.

acolade

DESPRE REVISTE (II)

de MARIUS TUPAN

Așadar, începând într-un număr trecut discuția despre reviste, venim cu alte argumente care, sperăm, vor fi convingătoare întru susținerea punctelor noastre de vedere. Distinsul nostru amic, luat de ape, tocmai acum când se anunță o secetă nemiloasă, uită probabil că a fost și el cândva tânără speranță, întâmpinată totuși cu bucurie, nu ne îndoim, într-o revistă literară, iar altele i-au comentat prezența, cărțile, într-un cuvânt, l-au stimulat, în mai multe, i-au oferit o șansă de a-și demonstra hărăzirea. Nu mai vorbim despre criticii care au și ei dreptul să emită judecăți de valoare, mai mult sau mai puțin pertinente dar, oricum, necesare într-o artă în care se înghesuie nonvalorile, grăbite să cocheteze cu eternitatea. Tinerii, îndeosebi, au mai mare nevoie de asemenea laboratoare, când alte forme au devenit desuete, de confruntări la lumina zilei, fiindcă destui au ifose de geniu și vor să fie tratați ca atare. Spiritul critic le relevă totuși adevăratele lor dimensiuni. Prin cei mai dotați însă pregătim generațiile de mâine și, tot prin aceștia, verificăm perenitatea unor opere, rău sau bine receptate într-o perioadă a falsităților și conjuncturilor, sub orientări centraliste și suficiențe capitale. Cine uită ce-a fost și va deveni se plasează, ireponsabil, în afara fluxului evolutiv și, firește, a istoriei, mai ales literare. Și, completând cumva ideea, se observă cu ochiul liber și cu urechea degajată se aude prin ce înnoată limbajul unor protagoniști, preocupăți doar de câștiguri ieftine și de succese nemeritate, fără să dea spiritului ce i se cuvine, convinși că, dacă au relații și parale, restul se obține de la sine. Se pregătesc doar pentru o condiție socială opulentă, într-o pauperitate lucie a gândirii. Or, revistele literare sesizează toate acestea, chiar și printr-un fragment de roman, aducând în scenă

personaje ridicele și situații caraghioase, semnă cărări ce se înfundă și părții ce se acoperă, deveni seismograful de care avem atâta nevoie, perioadă de derută ca în aceste vremuri vulgare.

E greu, e din ce în ce mai greu să editezi o c iar, dacă reușești totuși, puțini sunt aceia ca cumpără. În atari condiții, mulți condeieri renun scrier, destui își trădează dezamăgirea, iar da părăsesc și revistele, lichidându-se după cri pecuniare, atunci renunțarea devine suverană. E totuși o speranță că mâine va fi o altă zi, adică o mare grijă a culturnicilor pentru creația veritabil în acest caz, revistele trebuie să întrețină flac mică – mare, a spiritului, altfel riscăm să admiră să idealizăm iarăși acele viețuitoare ce sar din copac în altul cu vivacitate, să preamărim e maimuței. Vidul cultural nu poate stimula d sălbătici și alienare și, din câte ne dăm seama, unii nomenclaturiști, contaminați și pregătiți în epocă de aur, care visează așa ceva, convinși c strategiile lor, nu vor avea reacții intelectu Lumea e uimită de Cioran, Eliade, Ionesco n tractorul românesc sau de confecțiile de Tricodava. Nici un geniu n-a apărut pe un t sterp, nici măcar din senin, în afara trupelor de g care și ele se folosesc de limbaje potrivite pen ridică pontoane și poduri ca și malurile să fie l cumva.

De emulații e nevoie, de confruntări și pole de idei și modele (chiar dacă termenul acela cumva vetust acum!) și unde se pot întâlni acestea dacă nu în revistele de cultură? Chiar tr să ignorăm utilitatea acestora?

Editori:

■ Uniunea Scriitorilor din România

■ Fundația Luceafărul Cu sprijinul Fundației Soros pentru o Societate Deschisă

Redacția: Laurențiu Ulici (*director*),
Marius Tupan (*redactor șef*), Ioan Es.
Pop (*secretar general de redacție*),
Alexandru Spânu (*redactor*), Victoria
Popazu (*dactilografă colaboratoare*),
Ion Cucu (*foto-reporter*)

Redacția și administrația:

Calea Victoriei nr. 133, București,
sector 1, telefon 659.67.60.

Cont: Agenția Credit Bank, sector 2,
nr. 40.10.11.50.16 (lei) și
40.20.11.50.12.16 (valută)

Tehnoredactare computerizată:

INFOGIP

Marius Predescu

Tipar: INTERGRAPH

Abonamentele se pot face la toate
oficiile poștale din țară. Revista
noastră este înscrisă în **Catalogul
publicațiilor** la poziția 2048.

INTRE PLATON SI EUGEN IONESCU

de CAIUS TRAIAN DRAGOMIR

Comunismul a fost înfrânt de imaginea noastră despre Occident. Desigur, factorul efectiv a fost raportul politic, strategic și, astfel, militar: economia unistă nu funcționa în chip natural, ființa noastră era fie torturată, fie nemotivată, cultura – simbolul voinței de comunicare umană – alienată, un factor de autizare. Toate acestea au funcționat din plin împotriva nației care, tocmai, le producea – dar aici pe un superb paradox. Dostoievski („Frații Karamazov”) expune teza paradisurilor și a murilor suprapuse. Ceea ce în acest univers se părea a fi paradisul, într-un univers răpus este infernul și așa mai departe. Totuși, sublimul este ceea ce se prezintă ca „mare afară actului de comparație”, atunci când totul este răul care nu are nevoie de curarea binelui spre a fi resimțit ca rău. Diabolismul, diabolismul comunismului (ca și al nazist) întrunește condiția din enunțul anterior.

În umbra comunismului s-au derulat războaie, complicități, colaborări, opoziții, sacrificii – toate însă purtau marca războiului la imaginea strălucită a Occidentului, și așa așezate în sufletele noastre. Maiakovski, în fața unui pod new-york-ez, nu ezita să

rostească un gând atât de greu inteligibil, poate tocmai pentru Occidentul modern – „dacă veniva al lumii prăpăd, prefăcând pe planetă totul în glob, arcuit, deasupra pieirii va sta doar atât: acest pod”.

Occidentul este un vector – el nu aparține Occidentului, el există dincolo de sine, este acum al tuturor și, deci, al lumii, dar iradiază dintr-o zonă în care va rămâne totdeauna o realitate geopolitică exactă.

Industria japoneză sau noua agricultură a Indiei, experiențele nucleare sau amintirile noastre despre războaiele lui Ștefan cel Mare, ONU, Internet-ul, reforma centro-europeană, democrația, umanismul și protecția socială – toate sunt, recunoscut sau nerecunoscut, simțiri către Occident. Noi murmurăm cântecul *Doinei* cu suferința propriei eternități în suflet, dar și cu sentimentul de a locui pe un prag al universului. Lumea este multidimensională, însă un câmp de forțe o unifică totdeauna. Acest câmp se poate numi Legea, Biblia sau – printr-o însumare de nume, concepte ori gânduri mărturisite și nemărturisite – „Occidentul”.

Dar dacă în inima fiecăruia iubirea este mereu înprospătată, mereu alta, orice vector al evoluției umanului are altă forță și orientare în fiecare dintre cei pe care îi antrenează, cu atât

mai mult în cei care i se deschid. Acum două sute de ani, într-o singură generație, Țările Românești au devenit Occident – ca voință, conștiință și suferință a devenirii.

În ultima jumătate de secol, modelul tuturor celor izolați brutal de Occident a fost Occidentul – un Occident al speranței, nerenunțării, neînduplecării. Comunismul nu a învins și s-a prăbușit pentru că sute de milioane de oameni, reduși în privința condiției exterioare la sclavie, erau capabili să perceapă, să intuiască, să reconstituie în suflete un Occident al lor.

Aspirând la o libertate care părea a fi fost pierdută iremediabil pe o enormă suprafață a lumii și nicăieri, poate, suficientă, omul a adoptat acel principiu – rar repetat, dar simțit spontan – al lui Platon, conform căruia ființa umană trebuie să își stabilească totala independența față de oricine, cu excepția celui pe care îl iubește și a celui de la care învață. Occidentul a devenit învățătorul universal. Pe seama modestiei platonice, în fața lecției Occidentului, intelectualii noștri din generația 1848 au realizat România modernă; modestia omului din Răsăritul Europei a creat evoluțiile fostei arii comuniste și întreaga schimbare – câtă este, cum este și câtă va mai fi. Relația educativ-platonică a făcut să capete formă întreaga lume contemporană. Așa va fi și mai departe, cu condiția ca profesor și elev să părăsească cealaltă tradiție a istoriei – aceea a profesorului fără lecție și a elevului fără motivație –, relație intrată în sistemul de simboluri al „Lecției” ionesciene. De data aceasta, există primejdia ca profesorul și elevul (eleva) să se asazineze simultan, să se înjunghie reciproc. La gândul unui asemenea sfârșit cred că prezentul eseu ar fi trebuit să se intituleze „Radicalismul”.

— **minimax** —

PSICOLOGIE

de ȘERBAN LANESCU

Semn al persistenței trecutului rural ce le oferă *patrioților* prilej de îmbătoșare orgolioasă, țesătura „sat fără câini” este insusită în rostirea românească. Nu bine se știe, prin referire la o activitate mai mare sau mai mică dar care se dovedește necesară printr-un defect organizațional: dacă nu chiar absența-i, existența autorității oferind un cadru liber răufăcătorilor care

astfel își fac de cap. Sau, la fel de bine, într-un „sat fără câini” fiecare și toți fac, ce fac, după cum îi taie capu’. Or, după ce a fost zgândărit de pomenita zicere, lăsând gândul să cutreiere și să se zbenguie liber până la a-și propune chiar, filosoficește, s-o facă să latre, constelația câinelui, deci permițându-i a fabula ca într-un... sat fără câini, rezultatele se dovedesc interesante. Bunăoară, gândindu-te la prezen-

ța lor *in re*, la frecvența și la repartizarea teritorială a câinilor în România, se decantează constatarea unui proces al migrației canine de la sat la oraș cu o multitudine de implicații, de la cele economice până la frământări de conștiință ce bântuie simțirea mioritică. Odată cu transferu-i în mediul urban, condiția socială a patrupedului despre a cărui fire zice-se că și-a pierdut ireversibil dimensiunea libertății poate constitui un in/excitant subiect de reflecție pentru breasla sociologilor. Prezența cotidiană a maidanezului român este, acum, nu numai un simbol al vieții urbane autohtone ci și sorgintea unei tulburătoare probleme morale. Pentru că între **maidanezul român și cerșetorul român** – amândouă „speciile” aflate într-o expansiune numerică explozivă – *lupta de clasă* se ascute văzând cu ochii. Și, pentru a fi la zi, faptul că, barem din câte știu, în campania electorală (mă refer la Capitală) **dilema cerșetor/maidanez** n-a fost abordată, nu dovedește cătuși de puțin că ea nu există, ori c-ar fi lipsită de importanță. Ba, dimpotrivă. Absența acestei

dileme în dezbateri n-a făcut decât să confirme consensul tacit al candidaților întru ocolirea subiectelor/temelor *delicate* ce ar fi putut provoca procese de conștiință și insomnii electoratului. Consens/ cârdășie acceptată în mass media astfel încât, potrivit convenției de a fi fost lăsat să zburde haihui, gândul se poate înturna iarăși la „satul fără câini” datorită faimoasei definiții a presei ce ar trebui să fie „câinele de pază al democrației”. Dar ce?! Îi lipsesc oare democrației românești „câinii” care s-o păzească, gazetarii?! Acum acum, când tocmai s-ar părea că viitorul României este hotărât de voința poporului, au nu sunt ei gazetarii destui și pe fază? Ba pardon! Slavă Domnului, berechet și se mai fac! Iar dacă adesea îți se impune imperativ asocierea gazetarelor cu felurite „soiri” de câini: dulăi, jigodii, cățele, javre, potăi ș.a.m.d. – n-are prea mare importanță. Important, al naibii de important este însă că oricât și oricum or lătra ei câinii care păzesc democrația, troika merge înainte. Încotro, barem eu, prea bine nu știu. În schimb ceea ce știu foarte sigur este că mâine când o să merg să-mi exercit dreptul și datoria de cetățean într-un centru de votare voi fi bântuit de senzația că nu sunt decât un pion caraghios care acceptă cumincior să participe la o ditamai farsa. C-așa e viața! Viața de câine.

Mihai Cimpoi, *O ISTORIE DESCHISĂ A LITERATURII ROMÂNE DIN BASARABIA*

Asupra acestei cărți esențiale a literaturii române sper să am ocazia a reveni pe larg. Deocamdată, respectând profilul paginii, mă voi rezuma a reproduce integral argumentul autorului:

„Istoria stă adesea în fața noastră ca un sfinx cu tainele pecetluite, ca o carte cu șapte peceți. O tăcere desăvârșită, coborâtă parcă din Neant, zădărnicește încercările noastre de a-i pătrunde sensurile intime, ordinea interioară, legile implacabile.

Pornim, totuși, dinspre noi spre ea, căci structurile pe care le identificăm ne implică în mod firesc. Evitând, cu delicatețe și probitate profesională, viziunea subiectivă care, așa cum spune Cassirer, nu ne oferă decât fragmente risipite ale oglinzii sparte a umanității, istoricul apelează la metode mai obiective: se dedă experimentelor psihologice, adună date statistice și documente, lasă faptele să vorbească cu glasul loc propriu. Zadarnic însă, căci tot pe omul viu, real, individual îl găsim acolo, în fapte. «Istoria, ca și poezia, este un organon al propriei noastre autocunoașteri, un instrument indispensabil pentru edificarea universului nostru uman» (Ernest Cassirer, *Eseu despre om*, București, 1994, p. 285).

Literatura română din Basarabia s-a închis în tăcerea propriului său cerc, emblema prin excelență a mioriticului. Spiritul românului basarabean cunoaște o mișcare **circulară**, care este aceea a unui fatum asumat. În acest cerc identificarea cu Iisus îi asigură liniștea existenței chiar dacă aceasta e pusă sub semnul tragicului.

În linii mari literatura ce se creează aci este expresia unui asemenea cerc care-și este suficient sieși. Ea este, bineînțeles, o literatură română, etalând totuși un anumit regionalism cultural în care a întrezărit o notă proprie și – în legătură cu aceasta – un **provincialism păgubitor** (s.m. A.I.S.) «Este greu să scrii istoria unei literaturi naționale, ca artă, când întreg cadrul te ispitește să faci referiri esențialmente neliterare, să te dedai la speculații despre etica și despre caracteristicile naționale care n-au aproape nimic de-a face cu arta literaturii», afirmă René Wellek, nu fără a preciza, îngăduitor și obiectiv, că «desigur, orice dezvoltare națională a artei literare prezintă o problemă pe care istoricul nu-și poate permite s-o ignore» (René Wellek, Austin Warren, *Teoria literaturii*, București, 1967, p. 353). Criteriul valoric, literatura fiind esențialmente un sistem de valori, trebuie să preocupe o istorie a literaturii ce se vrea critică prin excelență. Totuși, e de competența istoricului literar german să-i trateze cu o considerație deosebită pe filosofi popularizatori din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, așa-zișii **nicolaiți** (de la marele editor Nicolai, care a realizat „Biblioteca generală germană” în 250 volume), după cum intră în atribuțiile istoricului literar american să vadă începuturile literaturii naționale în dările de seamă despre călătoriile în lumea nouă a unor spanioli, francezi sau englezi apărute în 1529-1531, ale celui portughez să se preocupe de textele de logică, medicină, teologie, educație ale «xenofililor» din secolul al XVIII-lea (vezi Antonio José Saraiva, *Istoria literaturii portugheze*, București, 1979, p. 100-154) sau ale celui japonez să considere un capitol al literaturii naționale teatrul **no**, teatrul de păpuși și **kabuki** (Donald Keene, *Literatura japoneză*, București, 1991, cap. III).

Tot astfel e treaba istoricului literaturii române din Basarabia să țină cont de condiția tragică a ei de adevărată Bibliotecă din Alexandria arsă de mai multe ori (vom mai putea recupera unele din cărțile nimicite? vom fi în măsură să separăm gândurile sincere ale autorilor de crusta ideologică ce li s-a suprapus sau să le descifrăm în dedesubturile limbajului esopic? vom ști să-i evaluăm pe unii scriitori rămași fatalmente la pragul promisiunilor cu maximum de obiectivitate în contextul general al literaturii române?), de ponderea publiciștilor, a animatorilor și «popularizatorilor» culturii (ecuția istorie literară-istorie culturală fiind aci o condiție **sine qua non**).

Ea abia se deschide din tăcerile ei, astfel încât poate fi reflectată în oglinzile dinamice ale unei istorii **deschise**, capabile – adică – de reconstruire «pompeiană» ce să considere atât pietrele păstrate cât și cele dispărute din construcția inițială sau cele ce vor mai fi găsite. Am preferat dintre metodele pe care le cunoaște historiografia modernă în valorificarea trecutului nu labirintul, ci catedrala, cu toate că materialul de construcție poate fi uneori doar intuit.

Această istorie literară basarabeană este lichidatoare de goluri. (Ed. ARC, Chișinău, 1996, p.n.)

Nina Berberova, *ACOMPANIATOAREA, BOALA NEAGRĂ, TRESTIA REVOLTATĂ*

Avea să moară în 1993, la 92 de ani, dar asta nu prezintă nici o importanță; important, aproape incredibil este debutul acestei rusoaice dezrădăcinate, la 84 de ani! Debutând, a intrat direct în celebritate!

Trei microromane, legate între ele osmotic cumva...

Ce rămâne, oare, după combustionarea unicei iubiri, decât cenușa amintirii, preludele al unicei realități – moartea?

Infirmi, eroii vor datora pe vecie vieții un reziduu de iubire, care – nefăptuită – (re)vine perpetuu ca un blestem și ca un cinic sens...

Iubirea ca semn al frustrării, ca iluzie, ca revanșă potențială, iubirea ca simplă noțiune, descărnată, desfigurată, deviată și, poate tocmai de aceea, reală...

Realizarea prin singurătate ori prin dublu?

Un magnific elogiu închinat Himerei, irealitatea; închipuirea se instalează ca unică realitate...

Amintirea lui Turgheniev..., durerea pentru acest popor neasemuit și veșnic bântuit de un blestem stupid... (Ed. HUMANITAS, 9900 lei)

Virgil Nemoianu, *MICRO-ARMONIA*

„Anume teorii și categorii formulate în acest text se pot aplica cu rezultate surprinzător de interesante asupra literaturii române. În foarte mică măsură am încercat chiar eu acest experiment, la ani după publicarea tezei.“ Este vorba despre teza de doctorat pentru Departamentul de literatură al Universității California (cartea a fost scrisă între anii 1969-1971, modificările convenite aducându-se între 1973-1974 și între 1975-1977. Subintitulat **Dezvoltarea și utilizarea modelului idilic în literatură**, studiul se oprește teoretic asupra idilei, asupra pastoralului ca gen, caută originile idilei în literaturile engleză, germană franceză, lămurește o seamă de întrepătrunderi. (Ed. POLIROM, Iași, 5500 lei)

ANTICARIAT

H. Bonciu *LADA CU NĂLUCI* Buc., Ed. Vremea, 1932

„Apărut pe neașteptate în actualitatea literelor române, deși colaborase ani de zile mai înainte, în chip obscur, la reviste, d. H. Bonciu este un fenomen rar de bard, credincios în poem, într-o vreme când poetul, blazat în genere, vede poezie, de obicei, un amuzament tehnic și mai totdeauna un mijloc de a-și cultiva amorul propriu prin răspândirea numelui și a portretului său (...)

Indiferent de valoarea în sine a poeziilor sale d. H. Bonciu este un poet, adică un om lipsit cu desăvârșire de pudoarea emoțiilor versificate pe care le mângâie și le leagănă ca pe viața toată pentru că, fără îndoială, ele sunt o sublimare a propriei istorii sufletești. Primejdia unei atar licențe emotive este mare, deoarece tumultul sufletesc este mai evident acolo unde îl temperez prin tehnică, după cum zbuciumul mării este mai încordat și mai spumos spre coasta puțin adâncă. Cu cât un poet taie mai mult din elementul inițial autobiografic, cu atât comunică mai mult, și firește, o poezie eșuează din aceea că autorul nu vrea să arunce aurul personal ce crede că rezidă în ea. Cu deosebire simpatic prin faptul că trăiește poezia, d. Bonciu n-a ajuns încă la cruzime: chirurgicală a tehniceii scop în sine, și orice obiecție sau cerere de extirpație i se pare dureroasă, fiindcă înainte de a fi artă, poezia a viață“. (G. Călinescu, *Adevărul literar și artistic*, XI, seria a II-a 607, p. 4)

Volumul este oferit de către Anticariatul Scala, la prețul de 3000 lei.

top 5

Librăria Kretzulescu

- Nina Berberova, *Acompaniatoarea...*
- Arșavir Acterian, *Portrete și trei amintiri din pușcăriaș* (Ararat, p.n.)
- Pamfil Șeicaru, *Vulpea roșcată* (Jurnalul literar 7200 lei)

Librăria Sadoveanu

- Ioan Petru Culianu, *Pergamentul diafa*
Ultimele povestiri (Nemira, 7000 lei)
- Nina Berberova, *Acompaniatoarea...*
- Pamfil Șeicaru, *Vulpea roșcată*

Librăria Eminescu

- Pamfil Șeicaru, *Vulpea roșcată*
- Arșavir Acterian, *Portrete și trei amintiri din pușcăriaș*
- Nina Berberova, *Acompaniatoarea...*

Librăria Alfa

- Virgil Nemoianu, *Micro-armonia*
- Gabriela Adameșteanu, *Obsesia politicii* (Clav p.n.)
- Nina Berberova, *Acompaniatoarea...*

Librăria din Bd. 1 Dec. 1918, nr. 53

- Pamfil Șeicaru, *Vulpea roșcată*
- Mihail Bulgakov, *Garda albă* (Univers, 7000 lei)
- Ștefan Caraman, *Suflet de rocker* (Mirad 2500)

Pentru o cât mai promptă prezentare, invitați să editurile interesate (dar și pe autori) să expedieze pe adresa noastră un exemplar din noile apariții de carte.

IAȚĂ-ÎN-MOARTE

de DAN CRISTEA

pre deosebire de alte volume apărute în cadrul „Colecției de poezie românească”, extraordinara realizare a lui Ciobanu de la editura „Vitruviu”, cartea Nicolae Prelipceanu, „Binemuritorul”, nu e o antologie, ci o carte de poeme noi, a căror unire poate fi datată în ultimii câțiva ani de 1990. Timpul cărții, atât cel biografic, cât și cel social-istoric, este sugerat ca un timp al uitării, al minusului și urgenței existențiale, al epocii contemplației cu care ar fi asociată o anumită stare de poezie: „Nu mai am timp să mă gândesc/ alerg de dimineață până seara/ cad răsărit/ răpus cu ochii închiși...” (p. 94).

„Viața”, ca și viața în genere, parcurge un timp al secetei, caracterizat, printre altele, de „victoria desăvârșită a obiectelor”: „vorbă de-aia/ o tăcere mormântală/ în care se aude rar/ pagina uscată/ a unui manual de gramatică” (p. 42). Poemul însuși se ivește dintr-o „turbare”, printr-un act de incredibilitate, „sub ochii/ din mâna/ bietului autor”. El dispărește în lăuntruul său ca un „personaj” și dacă „poemul îl face pe om”, cu altele, dacă autorul e scris de poemele sale, „ea îl judecă/ singură/ în cele din urmă” (p. 10-11). Nicolae Prelipceanu își pune poemele, altfel decât sub semnul unei intransigențe majore, cea dintr-un cântec, la „suflet”, la adevărul inflexibil al existenței persoane care refuză plierea la o anumită idee. Câtă vreme de divin pe care o purtăm noi rămâne în ochii poetului singura viață adevărată: „Nu mai vreau să fac/ ce mi se cere/ ce mi se spune/ ce mi se ordonă// nu vreau să mă schimb/ după cum iarna cu toamna și toamna târzie cu o toamnă/ și mai târzie// eu voi rămâne aici/ acum/ schimbându-mi pielea/ cu una mai galbenă/ mai închisă// sufletul nu vi-l dau/ degeaba mă rugați/ mă înmânați și cu amenințarea/ că voi fi învinovățat” (p. 10-11).

Printre motivele lirice ale recentului volum al Nicolae Prelipceanu, acela al fragilității și al „scufundării” joacă un rol important. În poemul în proză „Pianele vândute”, care deschide volumul, pianele de concert, dintr-o navă naufragiată, ajunse pe

fundul mării, aduc cu ele un fenomen nemaîntâlnit, însuflețind muzical adâncurile și făcând ca viața de acolo să înceteze de a mai fi o oarbă luptă pentru existență. În „Fără sfârșit”, poem din care am mai citat de altminteri, „personajul secret” al cărții care se scufundă încă mai speră „că în adâncuri e cerul/ că în cer e Dumnezeu/ că va ajunge cu bine/ în lumea cealaltă” (p. 84). Mod de a spune desigur că, spre deosebire de această „lume cealaltă”, lumea în care trăim, „unde trăim mai mult morți decât vii”, e o lume fără transcendență, supusă regimului unei implacabilități absurde.

Nemulțumirea poetului față de sine, față de destin, față de semenii, față de violența, cruzimea ori lipsa de sens pe care le află în jurul său atinge în acest volum cote maxime. Ca să iau un exemplu, de pildă, celălalt, „aproapele nostru”, de-abia așteaptă să ne scoată ochii. Trecerea noastră prin lume e, de asemenea, o trecere oarbă: „orbii văd mult mai bine ca mine/ și drept înainte se duc/ (decisă viteza lor este)/ cei fără picioare/ întorși din războaie trecute// nici mie nici vouă/ nu ne este a ști/ ce se întâmplă cu noi// urme de orbi și de mari mutilați/ lasă/ trecerea noastră prin lume” (p. 65). În alchimie, care, după Jung, reprezintă proiecția unei drame atât cosmice cât și spirituale în termeni de laborator, împlinirea a ceea ce se cheamă „opus magnum” țintește la salvarea sufletului și a cosmosului deopotrivă. Primul stadiu către realizarea opusului alchimic se cheamă „nigredo” și aparține operațiunilor de „mortificatio” și „putrefactio”. Se referă la experiența ieșirii din lume, la experiența morții în primul rând, iar câmpul de termeni adiacenți cuprinde „cadavrul”, „carnea”, „mutilarea”, „înnegrirea”, „frustrația” și „suferința”. În termeni psihologici, acest stadiu de „înnegrire”, în care materia suferă, ar însemna a fi conștient de propria umbră.

Firește că nu propunem o interpretare „alchimică” a poemelor lui Prelipceanu, după cum nu propunem, practic, nici o interpretare reducionistă sau, dimpotrivă, totalizantă a acestora, dar unele sugestii pot fi revelatoare prin comparație, pentru că o „înnegrire” comportă de fapt aproape întreg universul liric al poetului din „Binemuritorul”. Versurile următoare ne lămuresc mai bine despre acest proces: „Vorbele sfârâmicioase/ mai lasă câte o linie albă/ pe tabla neagră/ de noaptea trecută// nici un fel de speranță/ să le mai poți deosebi/ pe una de alta// nici un fel de speranță/ să le mai poți și rosti// încercând să le pui pe hârtie/ toate zgârie/ aceeași linie neagră/ fără început și sfârșit” (p. 34).

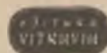
Carnea („carne sumbră în care aluneci/ și din care te smulgi”), corpul torturat („prin atâtea încercări a trecut corpul meu”), sau „corpul înecat în noaptea”, cadavrul („cadavrele noastre peste care calcă ziua de mâine”), mutilarea („exact ca un om decapitat în războaie”), putrezirea („și definitiv te cuprinde/ această putrezire”), moartea („moarte tu dintre cele mai blânde/ întâmplări ale vieții”), toate acestea fixează registrul lexical și tematic al cărții, unde predominante sunt sentimentele pierderii și impasului, sentimentul biografiei

Gavril Gavril, pictură, Galeriile de Artă ale Municipiului București

NICOLAE PRELIPCEANU

BINEMURITORUL

înstrăinate și al viețuirii în contratimp. Ca un negativ fotografic, existența nu-și scoate în evidență decât zonele întunecate, imaginată fiind de un „craniu golit” în care „se stinge trecutul”.

Tema majoră a volumului, care explică de altfel și titlul acestuia, e furnizată de acea stare ambiguă pe care Coleridge o numea, în „Balada bătrânului marin”, „life-in-death”, temă legată deopotrivă de gândul vinovăției și al pedepsei, și față de care moartea însăși e preferabilă. Nicolae Prelipceanu vorbește astfel de un „cadavru al unor gânduri care încă sunt vii”, de „supraviețuirea în moarte” de „însemnări de dincoace de mormânt”, de o „aritmecică a insului” în care viața e de fapt moarte, întreruptă de interregnumul unei „clipe” de înviere când „îmi notez într-un caiet de aritmecică/ felul în care am fost mort între timp” (p. 92).

Obsesia morții vine, pe de o parte, din sensibilitatea poetului la semnalele negative ale scenei exterioare: „Stinse vorbe ne cad în spinare/ pe creștet cenușa cea rece/ astfel cântărim fiecare/ cât zece” (p. 21). Pe de altă parte, această obsesie, accentuată acum, vine din sensibilitatea dintotdeauna a autorului la semnalele fatidice ale trecerii timpului. Umbra unei iubiri pierdute sau înstrăinate („dragostea trece”), umbrele prietenilor dispăruți cu care timpul se confundă, umbrele, de asemenea, derulate de „cadavrele tinereții” ori de „toate întâmplările moarte demult” se insinuează de peste tot în corpul elegiac al cărții, marcată, în această privință, de interogația de sorginte villonescă: „meduze ale anilor șaptezeci/ unde sunteți?/ și unde e pielea aceea/ pe care-o înfiorați/ nu am pentru voi mai mult/ de o clipă/ una singură pentru toate cele/ ce-au fost/ valurile tulburi sunt noi/ nici o repetiție nu permite/ Marea Neagră/ vor fi murit demult cu toții/ aceia de care eu/ îmi aduc aminte în noaptea aceasta/ încercând să-mi prelungesc/ viața/ cu ce-a mai rămas/ din zilele lor de atunci” (p. 90).

Filosofia profund simplă, a gândului îngrijorat, aplecat peste un timp care mai există doar în amintire, ostilitatea față de retorică, modul firesc și uman prin care se pun întrebări despre sensul existenței, despre rosturile insului și ale poeziei într-o lume ce se înstrăinează, un soi de exorcism a ceea ce e rău în noi și în modul cum trăim („negând afirmi tu mai bine”, spune poetul despre terapeutică meajului său), toate acestea fac din volumul „Binemuritorul” un moment de lucidă introspecție dar și de binemeritată extrospecție, adică de privire în afară, spre lumea obiectivă care ne inconjoară.

Nicolae Prelipceanu: „Binemuritorul”, Editura Vitruviu, 1996

doina tudorovici

Desenul din carpetă

Nea' tamango e gropar
din tată-n fiu se căznește cu fiara
„fir-ar ea a naibii de hiudumă,
că dac-o prind io-ntr-o zi
îi fac de petrecanie și-o și ...
fiindcă la revoluție n-a fost să fie
io săpam, teroriștii trăgea, io săpam, teroriștii
trăgea
când m-am dus cu primaru' acolo,
să nu bage el eroii la comun
și-am scăpat-o în mușuroi
era plin ochi și, dacă e plin ochi, de tresaltă,
noi cam știm unde bate,
că n-are ea gură să respire
și se afundă așa nedeslușit
ca bisturiul în carne...“

Nea' tamango e gropar
din tată-n fiu știe cum se pune
și cum se ia șarpele de pe om
„la șase săptămâni încheiate
făș, făș se târăște atunci până la fund
tot lângă ouă
nu stăruie, se ignoră cât omu' e-n viață
așteaptă să se coacă
să se dezvolte greșeala
să vie adică invers, omu' la el
din formă în formă
cu haine cu tot
și-l desface spre seară
după ce s-a retras toată lumea
ca pe un pachet de acasă
atunci când clopotul sună așa mai gros, a
virtute și-a frică
io-l înțeleg, că am școala morții,
numai cataramă și talpă și epitaf
l-am scris cu mâinile mele
ziceam așa: Nu ca pe o ființă te-am iubit
lucio,
ca pe o hologramă apărută-ntr-o noapte
aveai rochie albă cu romburi portocalii
și negre-am zis mai jos că ajunseseam la
marginile
și nu e piatra hârtie
unde se face să scrii și pe partea aialtă –
aveai sânnii rotunzi, amă, superbii
și, cred, obiceiul de a-i scoate cumva
în evidență
umflându-i ca pe niște baloane,
«nu pot mai mult» strigai tu după o vreme
epuizată
și te lăsa pe spate
trăgeai aer adânc în plămâni
ca după un efort
da' io mai voiam
mai fă o dată, mamă,
mai umflă-i nițel pentru mine...
nu ca pe o ființă te-am iubit
și tu știi, că-ntotdeauna ai știut tot
și-ai ținut minte...
ai fost memorie pură (cu romburi) lucio,
dar într-o zi te-ai răruit așa inexplicabil
n-ai dispărut dintr-o dată (spre a mai reveni)
am văzut răsturnându-se brusc
toate reliefulurile portocalii și negre
și n-am mai avut vreme să te întreb
dacă nu cumva te duruse desprinderea,
răsturnarea acelor figur: geometrice...”
era șlagărul lui preferat,
îi adăncea în fiecare zi litera
și-avea și de ce
fiindcă o iubise pe tanti Lucia
complicată femeie
dar nimeni nu te lămură mai bine ca ea,
cum șuieră zgârci peste zgârci
în traista de albită
până le stropea cu vin dintr-o mână
iar cu cealaltă se pierdea în amănuntele
carpetei

„Aici e tot șpilă, Tamango,
o fi ea pustiu și aspic,
dar dac-o împungi,
etamina face floricele și capete de om
(ca învățuire, dar și ca peisaj)
împungi marginile nopții
și-atunci să vezi răs,
că tresaltă dacă le-ai nimerit“

A vrut să se însoare cu alta nea' tamango
dar parcă tot ea nu l-a lăsat,
măcar că a dezgropat-o de câteva ori
a scos tot și râme și pământ galben de la
picioare

Fotografie de Tudor Jebeleanu

și grămăjoara de cuie care țineau
le-a scurtat le-a îndreptat
și carpeta, dar pe aceea a zis că o pune la loc
are blestem și pe el oricum nu-l ascultă
degeaba împunge și trage
desenul rămâne în cealaltă parte

Întâmplări cu tanti Nadezda

1) Tanti Nadezda și-a dorit atât de mult un nepot,

încât la două săptămâni de la naștere
m-a împins din pătuț.
Cu umărul și cotul m-a împins.
Și cu genunchiul.
Să n-o prindă îngerul.
Se uita speriată în toate părțile
și nici n-a vrut să știe
cum alunecă-ncet
cum se desfășoară
două rânduri de panglici,
un strat de cărpe
și iarăși două rânduri de panglici
și-un strat de cărpe...
...Ultimul lucru care a căzut
și asta a mai liniștit-o puțin
am fost eu...
2) N-am murit nici atunci, se-nțelege
dar am dobândit așa un fel de tic mental
de câte ori simt cimentul rece sub picioare
mă gândesc
că de ce dracu
din toate rampele de lansare
numai a mea funcționează invers
cu balamaua dată peste cap,
din toate leagănele cu jucărie și goarnă
numai al meu se răstoarnă,
din tot binele
numai al meu poartă coasă
și din toți îngerii păzitori
numai al meu s-a găsit să se împete ca porcul
tocmai atunci când rațiuni mai presus de voință
și conștiința
mătușii Nadezda
îi cereau să facă și el o minune?!...

3) Deși e vinovată, tanti Nadezda preferă să rămână neutră

a doua zi i-a părut atât de rău
încât mi-a dăruit câteva fleacuri
și chiar o poză veche
din acelea pe care te joci de obicei cu pixul,
pui ochelariilor morților,
iar viilor cercei cu inimioară...
nu-i era foarte clar la ce servește
unitatea în diversitate,
nici de ce trebuie să-i separ
în felul acesta, dar tot așa zicea
că înainte să mă nasc eu
(și nici n-a vrut să audă,
și nici nu vrea să-și mai aducă aminte)
avusesse și ea o legătură de suflet
și de la legătura aceea
a învățat că e bună neutralitatea,
„cea mai bună dintre toate, ha, ha,

3) Deși e vinovată, tanti Nadezda preferă să rămână neutră

și nu mama,
pe ea s-o luăm noi de la gară
să-i fim îngerii păzitori,
la nevoie să-i acoperim cu aripile noastre
carnetul
și mai cu seamă s-o ținem la distanță de Ana
Pauker
Că ele două s-au întâlnit odată
la horă, în parcul Olteniței
s-au ținut strâns de mână
și tanti Ana i-a zis atunci să zică tot
să nu ascundă nimic, niciodată,
iar mama nu uită
și-o va recunoaște dintr-o mie...
... Dă doamne să nu se-ntâlnească mama c
Ana Pauker
și s-ajung eu înaintea ei
și să mă întâmpine tata!...”

stai în ea ca-ntr-o gogoasă,
stai ca-ntr-un sac de dormit,
stai ca-ntr-o poză cu morți,
stai ca ...

... și nu faci nimic
doar din când în când,
să nu te plictisești,
bați capul la fund
și mai scoți câte un firicel de pământ,
ori vreo mortăciune alunecoasă...”

Dare de seamă cu privire la cum aș vrea eu să fie pe lumea cealaltă

(Ultimele trei dorințe ale mătușii Nadezda)

Mama a fost atee
comunistă veche
din acelea care stăteau pe cea mai înaltă
cârmă a partidului
și de-acolo strigau: „Lăsați copiii să vină la
noi!“

Eu nu m-am dus, fiindcă nu m-a lăsat îngerul
«Dacă te duci la ea, te bat»

...nici azi nu știu dacă a avut dreptate
prea era senin și cu aură,
nu se poate să fii senin, cu aură
și să ai și dreptate,
Dumnezeu e încrunțat
așa l-am văzut eu (a patra oară)
când am vărsat sfânta împărtașanie
în poala buncii

„Varsă aci maică, să nu-l murdărești pe
dumnezeu“

m-am spovedit mai pe urmă
dar nu mi-a plăcut
(mai zi mai zi) făcea confesorul
era senin (cu aură) și lipicios
ca o văduvă

i-am zis nimicuri
și chiar o poezie
l-am mințit cu nerușinare
și nu mi-a părut rău
dimpotrivă, m-am bucurat
că nu-i stricasem ziua
cu monștruoșizăți...

El s-a ridicat fericit că e o.k.
eu m-am ridicat fericită că voi ajunge în rai
și-acolo să vezi minciuni, mă gândeam,
că dacă nu s-a prins așa, că e de pe-aici
de unde să știe ăia de-acolo?...
cineva s-ar putea să depună mărturie
și pentru greșelile mele,

poate tata,
dar tata n-o fi tâmpit
să le spună chiar tot,
ei, dacă m-ar aștepta mama,
s-ar schimba situația,
că ea așa a fost învățată
să nu ascundă nimic...

... Dă doamne să n-ajungă ea înaintea mea
să fie doar tata acolo,
pentru că tata e mai inteligent,
el știe că, deși s-au schimbat vremurile,
până la mutații mai va
«a apărut ce-i drept, așa ca o aură deasupra
capetelor noastre,
în câteva secole s-ar putea să coboare
cam pe la baza gâtului,
dar până la stomac
va mai trece cu siguranță o eră
și oricum stomacul nu poate fi înlocuit cu
aura
gasteropodele sunt strămoșii noștri
nu maimuța»...

mi-a zis tata
de-aceea aș vrea să mă aștepte el
și nu mama,
pe ea s-o luăm noi de la gară
să-i fim îngerii păzitori,
la nevoie să-i acoperim cu aripile noastre
carnetul

și mai cu seamă s-o ținem la distanță de Ana
Pauker
Că ele două s-au întâlnit odată
la horă, în parcul Olteniței
s-au ținut strâns de mână
și tanti Ana i-a zis atunci să zică tot
să nu ascundă nimic, niciodată,
iar mama nu uită
și-o va recunoaște dintr-o mie...
... Dă doamne să nu se-ntâlnească mama c
Ana Pauker
și s-ajung eu înaintea ei
și să mă întâmpine tata!...”

A SĂ-ȚI SALVEZI CONDEIUL

de ALEXANDRU GEORGE

În vara anului 1961 mi-a căzut în mână un număr ceva mai vechi dintr-o revistă ardelenescă despre care nici nu știam pare (Tribuna de la Cluj) și care conținea o zică de Argehi. Nu urmăream publicațiile tunci și nici literatura care apărea, nici prin nu mi-ar fi trecut că o să semnez eu însumi două pagini de critică, încercam să mă centrez asupra propriei mele literaturi, care una de pură imaginație, dar mi se întâmpla la ocazional peste unele texte interesante, frecvente în ultimii doi-trei ani dintre cei bine de zece care trecuseră de la preluarea către comuniști a puterii în țara noastră. Zica lui Argehi m-a atras și m-a impresionat fiind nu doar prin calitatea ei artistică înaltă; întâmplase să mai întâlnesc texte ale scriitorului prin publicațiile vremii, dar mai pagini ale gazetarului scăpărând de imagini și efecte stilistice obișnuite poetului, chiar și mă decepționa conținutul lor. (Doar cu puțin înainte îi apăruse lui Argehi un volum de cuprinzător de Versuri (1959), într-o ediție bibliofilă ce se putea considera reprezentativă, ca un testament și ca un amplu poem liric). Poezia era intitulată Seară de mai una așa:

Se-ncolăcea destinul, ca șarpele, pe noi.
Bătănd cu aripi cerul, ușoare, el, greoi.

Tot ocolind secunda, mereu, de-nec și foc,
Iar ne găsirăm singuri și tineri, la un loc.

Tăcerea ta supusă-mi șoptea: „Mă ia și du
Și mântuie-mi odată durerea de-a fi tu.

Dar, hotărât și crâncen să-l curm,
frângându-i chinul,

Am rupt din cer secunda și i-am strivit
destinul.“

Este vorba, așa cum cunoscătorul poeziei noastre își dă seama, de obișnuita scindare a „sului“ poetului în două entități care nu doar arată deosebite, dar pot intra în dispută, se apostrofa; cel care scrie gândind mai ușor, și cel care scrie „altuia“, puțința de a se împinge, de a discuta cu sine însuși, de a lua decizii pentru sine. Întovărit de conștiința lui înaltă, izbutind să ocolească pericolele și identele temporalității, el încearcă aici să creeze acestei dualități pe care în final o îmbrățișează, anulându-și destinul său însuși. Destinul nu e doar neclar, e ambiguu în ciuda zelului tăioasă, a unei expresii voite categorice. Poezia mi-a apărut atunci (și continuu să-mi apară în părerea) una din capodoperele lui Argehi, una din capodoperele sale „de sfârșit“; și mai presus de această impresie a stat, la citirea, observația că ea înseamnă o oarecare revenire a tematicii dinainte de apariția sa „socialistă“, o revenire la tematică de „vâră“ a lui Argehi. Și ea avea să-mi fie în față de lectură plăchetei Frunze (expresie făcută a „zilelor“) care apăruse între timp și care avea câteva dintre vechile teme din repertoriul considerat „depășit“ de către comuniști al scriitorului se vedeau reluate într-o tonalitate nouă, într-o formă mai succintă, dar aproape identică la una într-o nuanță mai sumbră. Asta mie mi se dovedea că poetul supraviețuise, că trecuse într-o anume „perioadă“, că își salvase arta, că evitase coborârile lui din ultimul deceniu, din care era greu să crezi că își va reveni.

Și revenirea la autentică-i artă însemna

ruina tuturor interpretărilor, care culminaseră cu aceea a lui Crohmălniceanu și care făceau lege în critica de atunci, după care „idealurile comuniste“ îi revelaseră lui Argehi adevăratul drum al artei sale, iar tot ceea ce scrisese mai înainte trebuia dacă nu anulat (deoarece asta ar fi fost realmente excesiv) în tot cazul interpretat prin prismă ipostazei sale comuniste, socotită ultimă. Întreg volumul Frunze, dar și cele care au urmat însemnau cu fiecare pagină, cu aproape fiecare vers, dezmințirea acestei interpretări „oficiale“, care ar fi avut depline justificări dacă poetul ar fi dispărut între timp, să zicem pe la sfârșitul anilor 50. Tot scrisul lui Argehi păstrase un aer neconvențional, dar ultimele lui producții nu aveau nici o legătură cu idealurile socialiste, cu problematica propusă de teoreticeni, cu temele pe care autoritățile culturale le impuneau tiranic.

Reacția mea a fost să înțeleg că era vorba de o excepție, de o „deviație“ îngăduită, știută sus, admisă în cazul celui mai mare poet român, pe care-l recunoscuseră și comuniștii. Dar în egală măsură înțelesesem altceva: că scriitorul izbutise să-și salveze condeiul, așa cum suna o expresie a sa pentru a scuză cu anticipație orice turpitudine. (Ce-i drept, eu nu am întâlnit expresia ca atare în scrisul său, dar ea circula în epocă și era atribuită lui Argehi). El izbutise această performanță, mai întâi datorită extraordinarei sale vigori biologice; Sădoveanu, de pildă, perfectul său conetaneu, eșuase după cum se știe, nu mai dăduse nimic valabil în ultimul său deceniu și mai bine de viață, în care s-a străduit să-i slujească pe comuniști. Așijderi Cezar Petrescu sau alții care vor sucomba fără să depășească faza penibilă și înjositoare a execuției comenzilor de partid. Dar și cei mai tineri, cu Camil Petrescu în frunte, apoi M. Ralea ba chiar, după opinia mea, nu departe de aceștia doi, G. Călinescu, din al cărui scris, în socialism, abia se poate aduna ceva, iar prestația lui politică slugarnică păstrează ceva din virtuțile vechiului său scris.

Or, tocmai cel mai bătrân dintre „colaboraționiști“, T. Argehi, izbutise; tot scrisul său din ultimul deceniu de viață o dovedește. Lirica lui de sfârșit nu este un capitol neglijabil într-o carieră creatoare de șapte decenii. De ce? Cum să ne explicăm acest succes? Desigur că însuși poetul avea un exercițiu prealabil și foarte semnificativ al scrisului pe mai multe planuri, chiar „pe dedesubt“. Omul era scindat și s-a simțit dintotdeauna așa; structura lui mentală corespundea unei morale foarte laxe, aproape lipsită de răspundere. Afară de aceasta, arta sau măcar meșteșugul artistic se structuraseră demult, era cu neputință a mai fi schimbate și se impuneau subiectului, nu erau determinate de acesta. Când privește răspunderea, omul care scrisese mult și scria atunci în cu totul alt context istoric și cultural, și-a recunoscut cu uimire o ingenuitate în actul creației. Așa, de pildă, chiar în Frunze se găsește o piesă esențială, datând din 1958 și care rezumă ethosul poetului în ceea ce privește creația sa și răspunderile legate de o vocație și un har, după el sigur dar inexplicabile, deopotrivă cu deficitul spontaneității:

Cincizeci de ani, de când încerci, mereu,
Condeiul, gândurile și cerneala,
N-au mai ajuns să-ți curme, fătul meu,
Frica de tine și-ndoiala.

Te temi și-acum de ce te-ai mai temut,
De pagina curată și de rândul
Și de cuvântul de la început.
Te sperie și litera și gândul.

Foile tale scrise, de hârtie,
Se rup și zboară, ca dintr-o livadă,
Frunzele smulse-n vijelie.
Fără ca pierșicul să și le vadă.

La fiecare cuvânt, o șovăire
Te face să tresari și-ai așteptare.
Parcă trăiești în somn și-n amintire
Și nu știi cine-a scris cu mâna ta.

(Frunze pierdute)

Dacă poetul și-a declinat răspunderea pentru ceea ce „a făcut“, în sensul cel mai cuprinzător al cuvântului, nu la fel au procedat mulți contemporani ai săi care l-au citit mai mult cu contrarietate și mirare decât cu admirație și aprobativ. Astăzi mulți îl judecă deschis, cu severitate; o piesă în acest dosar cred că ar putea fi socotită și rândurile acestea ale mele, de față.

Pentru a încheia tot cu o „amintire“, să semnalez că, prin nu știu ce curiozitate sau defectiune a inteligenței mele, nu am folosit Seară de mai în demonstrația pe care am încercat-o zece de ani mai târziu prin eseul meu Marele Alpha (1970), unde această capodoperă și-ar fi justificat locul, ca o piesă centrală în dovedirea caracterului de meditație interogativă mereu prezent în opera poetului și tipic pe parcursul întregii sale existențe și pe care n-aveau s-o lichezeze revelațiile marxism-leninismului. Cu atât mai curioasă e această omisiune cu cât învățasem pe dinafară respectiva poezie și o pregătisem ca un contra-argument în discuțiile mele cu un critic mai tânăr, care ținea să mă irite și să mă zdruncine în admirația mea argehiană constantă, citându-mi mereu ca exemplu de ineptie poetică acest distih din 1907 (cred) ca să-mi arate la ce nivel jos căzuse poetul:

Ia-l pe ciocoi ca hreanul,
Și dă-l pe răzătoare!

Împotriva celor care-l considerau epuizat ori pierdut într-un facil „pitoresc“, octogenarul Argehi își salvase deci condeiul, demonstrând că, și după trecerea timp de un deceniu prin cea mai neagră perioadă a culturii noastre, se putuse redresa.

... Dar pentru cel care se ocupă mai pe larg de poezia sa, nu trebuie uitat că și versurile din 1907 au fost scrise, și tot cu același condei, de Tudor Arghezi.

7

FUGA

Mă trezisem devreme, atunci, la Tudora, cu o stare ciudată. Un fel de îngrijorare necunoscută, care-mi dădea frisoane... Mi-era rău, fără să știu ce mă doare, un rău neștiut, ca o febră (care nu era totuși febră!) pusese stăpânire pe ființa mea...

Ce mă durea? Nimic. Și totuși, parcă m-ar fi durut ceva. Poate, sufletul, de neaflătat, risipit cine știe pe unde? Da, cred că sufletul mă durea... Căci îi visasem pe tata și pe Diana, și mă trezisem înfuriată și amărâtă.

Alergasem aici ca într-o oază de alb și de frumos și mă urmăreau amintirile urâte de care vroiam să scap, dar care îmi pângăreau somnul, visele...

Nu știam că amintirile au un ciudat, impalpabil gust... care ne poate umple sufletul de fericire, ori de scârbă. Pot fi amare, sau având gustul neplăcut și sălcu al rușinii... Ori pe cel acru-oțet, al ridicolului... Timpul nu poate șterge acest gust – bun ori rău – cel mult, îl poate doar estompa... Îl poate face să nu ne mai otrăvească în măsura în care ne-a făcut rău, atunci, demult, când a avut loc întâmplarea neplăcută...

Căci tatăl meu, istoricul de renume și marele arheolog, descoperitorul atâtor urme ale unor civilizații apuse, el, cel ce putea să reconstituie din câteva cioburi ambianța unei lumi, a unei grupări de oameni care trăiseră, munciseră, speraseră și muriseră învinși sau învingători, glorioși sau umiliți, tatăl meu cel „mare” devenise mic și ridicol în ochii mei, atunci când se dăduse pe mâinile acelei Diane, care știa să picteze icoane în stil bizantin cu ochii închiși și cine știe ce mai știa să facă pentru a-l zăpăci și a-l fermeca...

Mă năboise amintirea acra-oțet a perioadei celei mai negre din viața mea de adolescentă. De ce-i visasem pe tata și pe Diana?

Da, mă refugiasem și credeam că puteam să trăiesc într-o oază, aleasă de mine, dar amintirile (nu prea vechi, însă urâte), se țineau după mine ca un roi de țânțari, pătrunseseră în oaza mea, fără să mă întrebe...

...Aveam atunci numai cincisprezece ani când domnul proaspăt profesor, căruia totul îi mersese ca pe roate, urcând repede și ușor treaptă după treaptă spre gloria ce și-o dorea, ce și-o construise atent, cu răbdare, etapă cu etapă, căzuse în capcana acelei femei obișnuite, dar probabil având asupra lui o putere neobișnuită. Căzuse în lațul ei ca o muscă în plasa unui paing, sau între petalele acelei flori ce devoră insecte... Și tata era, probabil, o pradă ușoară pentru una ca ea. Îl zăpăcise, oare, cu icoanele ei? Sau, mai ales, cu admirația ei? Sau și cu una, și cu alta? Era pictoriță și scrisese și un articol, undeva într-o revistă, despre „inestimabila” lui personalitate. Îl dăduse gata cu linguşelile ei. Mai rău ca Estera din Biblie! Căci partea cea mai slabă a domnului profesor e aceea dinspre linguşeală. Nu-i mai ajungea admirația celorlalți. Nici gudurările unor subalterni, virtuali candidați la glorie și titluri onorifice, ce-l copleșiseră la început, apoi deveniseră obișnuințe. Da, te obișnuiești cu o cafeluță bună la oră fixă, vorba bunicii. Și pe urmă vrei alta, și alta, sub altă formă, căci alea vechi le știi. Dorești ceva nou, inedit. Și așa ajungi să te prinzi în plasa unei individe oarecari, precum Diana...

N-avea nimic de Diană. Nu era nici înaltă, nici bine făcută. Avea picioare scurte și

eugenia
tudor-anton

monturi... (cum de nu le observase tata?) și cu arcul și săgețile pe umăr ar fi părut cel mult o... eschimoasă deghizată... Avea, cei drept, un bazin solid, o crupă bine tăiată, dar plasată cam jos... Și mergea legănându-se.

Eram rea cu ea, foarte rea, dar cum puteam fi altfel când mi-l furase pe tata? Și îl făcuse ridicol? Măcar dacă n-ar fi fost o vreme secretara lui. Eu am aflat printre cei dintâi că tata „se înamorasă” de secretara lui. Era plăcută la vedere (aș fi vrut să fie urâtă, dar nu era, nu). Era o intelectuală care mai și picta. Era și membra unui cenaclu important și izbutise să publice câte ceva prin reviste. Dar, mai ales, devenise în câțiva ani, numai, o cercetătoare” de valoare”.

Se spune că era atât de orbit de dragostea asta, încât îi ceda, mai întâi firimituri de la masa lui de lucru, apoi hartane mari, apoi lucrări întregi, rodul muncii lui, când noi, cei de acasă (adică eu, mama, bunica) trebuia să umblăm în vârful picioarelor și să nu suflăm măcar, fiindcă omul nostru de știință, profesorul, savantul lucra... noi, cei de acasă, știam, cunoșteam adevărata paternitate a „contribuțiilor” Diane.

Nu numai eu credeam așa, ci o lume întreagă. Inclusiv Maria, în părerea căreia cred. Maria e unica mea prietenă de-acolo, de la Institut și ea nu m-a mințit niciodată. Nu mă mințise nici atunci... când mi-a confirmat bănuiala că ultima „contribuție” a Dianei, publicată în „Caietele Societății de Istorie” nu-i aparține ei, ci tatei. Înamoratul meu tată! A

încercat ea, Maria, să nu răspundă la început, întrebărilor mele, dar am perseverat, am insistat, am săcâit-o atât, încât mi-a mărturisit temerea ei (care era și a mea) că Diana habar n-avea de comunicările semnate cu numele ei, că tata i le ceda ca să o impună, să-i facă un nume. De ce? N-am înțeles niciodată.

– O iubește, mi-a răspuns simplu Maria. Tu nu pricepi că o iubește? Apoi, după o pauză, privindu-mă drept în ochi:

– Ce te-ai fi făcut dacă m-ar fi iubit pe mine?

Am tăcut. Eram surprinsă. Uite, la asta nu mă gândisem atunci și nu știam ce să-i răspund. Dar după o clipă (nu mă gândisem niciodată) de reflecție în care totul se răsturnase în mine, revenind însă iute la loc, ca vechiul „Hopa-Mitică” uitat pe geamul de la bucătărie, jucăria săracă a unor copii din altă generație decât a mea, m-am uitat la Maria și i-am spus cu îndrăzneală:

– Dacă te-ar fi iubit pe tine, m-aș fi obișnuit cu gândul. Mai ales că știu, simt, că tu simți pentru el mai mult decât respect... Decât stimă!

Maria a tăcut și a lăsat capul în jos de parcă ar fi fost surprinsă asupra unui fapt nepermis.

– Așa e. Ai dreptate. Nutresc pentru el mai mult decât stimă. Decât admirație. Nutresc pentru el o afecțiune deosebită și n-ar fi trebuit decât un semn din partea lui ca eu să fiu azi în locul Dianei.

Înlemnise. Nu mai știam ce să spun și cum să ies din fundătura în care intrasem. Maria mă privea liniștită de data asta. Liniștea unui om care a fost tare bolnav, aproape de moarte, dar care învinsese moartea. Care trăia din nou...

– Vezi, dragă, să nu condamnăm. Să nu ne grăbim a condamna! Dragostea e frumoasă, chiar atunci când unora le pare urâtă!

Am întors spatele Mariei. Mi-era ciudă că vorbea așa! Dar a doua zi am revenit în biroul ei. Mi-am cerut iertare. Mă purtasem ca un copil. Și eu nu mai eram copil.

– Parcă nu putea să trăiască împreună cu ea, să se desfete cât poftea în afara „căminului conjugal” cum îi place unui mare scriitor să scrie, dar păstrând uzanțele și fără scrierul ăsta?

– Uite, a sărit Maria. Tu, care pretinzi că sfidezi conformismele de dragul Adevărului cu majusculă, al adevărului gol-goluț, te-ai fi mulțumit acum cu „păstrarea uzanțelor”? Te-am prins! Ești, cum ar fi zis un coleg meu, „o mică burgheză”. Și începu a râde cu poftă.

Îmi înghețase sângele în vine de necaz. Da, mă prinsese. Așa era! Îl condamnam dar m-aș fi mulțumit și cu păstrarea uzanțelor. Adică îi reproșam lipsa de discreție care nu era decât tot un păcat, dar, de fapt, era o înșelătorie drapată, ascunsă! Care ne-ar fi avantajat pe noi, cele de acasă... Atunci pentru ce fel de adevăr mă zbăteam eu? O, ciudată, meschină și neputincioasă e ființa umană! Vai de capul ei, mai ales când începe a se obișnui cu RAUL și a se mulțumi cu puțin... Am înțeles ce mi-a spus Maria. Da, ea avea dreptate. Trebuia să-i cer tatei o demnitate neștiată, întreagă... nu să-i fac rabat... Dar era tatăl meu, nu un străin! Afecțiunea pentru el mă făcea să trădez adevărul...

Dar, oare, cine mă învățase așa? Nu el? Care-mi cerea să nu spun cu voce tare ce gândesc? Să zâmbesc chiar atunci când nu-mi venea? Să tac și să mă prefac că-mi place tocmai ceea ce nu-mi plăcea? De pildă, nu-mi plăcea cum arăta când se înfuria. Devenea urât, firos! Se urâtea când se certa cu mama, când mă certa pe mine, când suferea de complexul autorității în familie. El nu era urât, dar se urâtea uneori singur... Și atunci vroiam să nu mai fiu fata lui. Și, mai ales, să nu mai semăn cu el...

UN ELEMENT AL MISTICII EMINESCIENE

de RADU CERNĂTESCU

Motivul eminescian al „oglinzii întunecate” („oglinzi de marmur negre”, ori de „zid de marmur negru”, de „muri întunecați”, sau oglinda ca o „tablă neagră” etc), ca simbol al unei vederi ce transcende senzorialul, are o emergență mistică, venind pe o filiație hermetică dinspre fragmentul platonice despre „umbrele” și „fantomele” lumii inteligibile ce se pot oglindi „în apă sau pe suprafața corpurilor opace, netede și strălucitoare” (cf. Platon, Rep., VI, 509 d). Direct corelată forței hipnotice a apei și lekanomanciei din care derivă, această privire spre „înutunerul” de dincolo poate arunca – în viziune eminesciană – surprinzătoare punți înspre trecut, asemeni globului de cristal al ocultiştilor:

„- Peste cinci mii de ani, șopti el surâzând... O, Rodope, Rodope!

Deschise o ușă mare și intră într-o sală a cărei podea era o unică oglindă de aur... sală fără acoperământ... deasupra cerul cu toate oceanele de stele... în oglindă, cerul cu toate oceanele de stele... I se părea că e un greier amărât suspendat în nemărginire...

-Isis, strigă el, spre oglindă... Isis, apari!

Tabla se-negri (subl. n.) și deasupra-i apărură scrieri albe... chipuri de oameni și animale...” (Eminescu, **Avatarii faraonului Tla**).

În plus, precum la toți romanticii, motivul „oglinzii negre” apare folosit și ca un izomorfism al unui „lac” văzut aproape întodeauna cu finalitatea eidetică a unei lekanomanciei: „Lângă lac, pe care norii/ Au urzit o umbră fină (subl. n.)/ .../ Stă copila lin plecată./ .../ Ca să vad-un chip se uită/ Cum aleargă apa-n cercuri./ Căci vrăjtit demult e lacul/ De-un cuvânt al Sfintei Miercuri” (Eminescu, **Crăiasa din povești**).

De regulă însă, la Eminescu, „oglinza neagră” se constituie din „ziduri ca tuciul lustruiți”, în care, de pildă, „Arald, mândrul rege” din **Strigoii își „vede” iubita** „Venind ca-n somn lunatic, în pasuri line” (v.122). Acești „muguri negri”, cât și dubletul lor acvatic sunt din punctul de vedere al hermeneuticii succedanee ale unui motiv migrant numit **in interpretatio avicenis** „oglinza Adevărului”. Motiv prezent – de pildă – într-un mod explicit și în **Metafizica** lui Cantemir (Buc.,1928, p.59,69).

Sprrijinit pe un pasaj biblic: „Acum vedem ca într-o oglindă, în chip întunecos; dar atunci vom vedea față în față. Acum cunosc în parte, dar atunci voi cunoaște deplin” (1 Cor.,13,12), acest motiv al „oglinzii desăvârșite” (pe care egiptenii o numeau **ankh-en-maat**) a cunoscut o largă răspândire europeană în Evul Mediu grație misticismului arab care l-a inclus printre „directivele desăvârșirii spirituale”. Așa de

pildă, Ibn Sina, în **Kitab al’ isarat wa l-tanbihat** (ed. Beyrouth-Paris, 1951, p.495-496), considera că prin asceză și exerciții spirituale „eul intim” devine din opac o „oglinză lustruită” capabilă să reflecte „adevărurile superioare”. Sprrijinindu-se pe un text apropiat de **Kitab al-Shifa’a**, ideea va sta la baza doctrinei franciscane despre „cele două fețe ale sufletului”, una întoarsă spre lumea caducă, obiectuală, cealaltă spre realitățile eterne.

Ulterior, în Renaștere, motivul „oglinzii șlefuite” va deveni o aluzie la finalitatea artei hermetice, ca **speculum alchemiae**. Alchimistii, comparând Natura cu o oglindă ce reflectă „secretele divinului ei creator” (ca **speculum universi**), considerau pe aceeași linie neoplatonică intelectul (**nous**) drept o „oglinză șlefuită” mai mult sau mai puțin, în funcție de individ, ea putând reflecta alcătuirea Naturii și, dincolo de aparențele ei, pe Creator (v. J. Van Lennep, **Art & Alchimie**, Paris-Bruxelles, 1966, p.54).

Hermetismului i se datorează chiar și o materializare a unei „oglinzi negre” capabilă să reflecte secretele Logosului Creator. Ea e datorată unei legende legată de numele kabbalistului și ocultistului elizabethan John Dee (1527-1608). Acestuia i-ar fi apărut în timp ce studia manuscrisul **Clavis Steganographiae** (1499) al abatelui J. Tritemius (parțial publicat în ed. Mathia Becker, Francofurti, 1606) o ființă celestă într-o aură de lumină. Heruvimul i-ar fi lăsat lui Dee o oglindă neagră dintr-o bucată de antracit șlefuit, ce ar exista și azi la British Museum, spunându-i „în limba enohiană” că privind în acest cristal va putea vedea lumea spiritelor. Câteva din conversațiile rosacruzianului J.Dee cu aceste spirite fiind publicate ulterior de Marc Casaubon, în 1659, ca **A true and faithfull relation of what passed between Dr. John Dee and some spirits**.

Bazat pe un filon profund esoteric, romantismul va prelua și clasciza acest motiv, care a apărut susținut fiind și de jocul neoplatonician al etimologiilor mistice, căci în lat. oglinda vizionară, **speculum**, provine din **specus**, grotă, grota întunecată și inițiativă, desigur. Iată un argument în plus pentru „întunecații muri” care pot oglindi, (și) în viziunea eminesciană, lumea spiritelor.

Concluzionând, putem spune că „oglinza neagră” se alătură acelor multe alte elemente care concură la conturarea unei dimensiuni mistice în poezia eminesciană, o dimensiune pe care poetul și-a asumat-o și a plasat-o în curba afectivă a spațiului său ideatic, o dimensiune în care stă forța și profunzimea întregului curent romantic.

BASARABIA NOASTRĂ

de DUMITRU MICU

*După deceniile de ocultare, în statul român, a Moldovei transprutiene, e
nal ca orice carte despre Basarabia să suscite interesul celor dornici a-
noaște cât mai temeinic țara și neamul. Una semnată de Iorga exercită
ra virtualului cititor o atracție specială. Cel mai mare istoric român este
ul dintre învățații noștri care a consacrat ținutului dintre Prut și Nistru
mai multe scrieri: de la Studii istorice asupra Chilie și Cetății Albe
9) la articolele publicate, în ultimele luni de viață, în Neamul românesc
0). Două dintre volume, Neamul românesc în Basarabia (1905) și
rabia noastră. Scrisă după 100 de ani de la răpirea ei de către ruși
2), știute doar de specialiști, au revăzut de curând lumina tiparului, sub
primului, pentru prima dată, într-o elegantă înfățișare grafică în
ura Fundației Culturale Române, sub îngrijirea și cu prefața lui Jordan
u.*

unt lucrări cu profiluri deosebite.
Caracterizată de istoricul basarabean
Ion Polvian drept „cea mai mare
a lui N. Iorga care a contribuit la trezirea
inței naționale și la luminarea sufletelor
iești din Basarabia încătușată“,
ărată evanghelie de mângâiere și
jare a românilor basarabeni“, cea de-a
e un studiu istoric de mare erudiție,
t de date, o biografie amănunțită a
iciei. De la „începuturile naționale și
e“ ale ei, sub Alexandru cel Bun până la
ea ei, în 1812. Un Epilog înfățișează
t situația Basarabiei sub ocupație, nu
profeți viitoare dezrobire, într-o frază
al cărei conținut a redevenit pe deplin
 , în contextul frământărilor și
erilor din Basarabia.“ În așteptarea
or când viața românească din Basarabia
ni de la toate amintirile ei, pentru a-și
i toate drepturile naționale (...),
em această carte cu un îndemn călduros
cea muncă încordată și bine rânduită
ngură poate grăbi sosirea acelor vremi“.
scriere, cea titulară, aparține mai mult
rii decât istoriei, fiind un memorial de
ie. Redactată alert, ea relatează prima
ie de studii a istoricului dincolo de Prut,
imagini și formulând impresii din
„ținuturi“ basarabene străbătute: Hotin,
Soroca, Chișinău, Bender, (Tighina),
c, și prezentând în anexă, „trei cărți
Basarabia“, scrise de doi străini (Dr.
r, I.G. Khol) și un român, Dumitru C.
zi.

la început atrăgătoare prin savoarea
tică, dată îndeosebi de mici particu-
lexicale și fonetice, cu iz moldovenesc
(a mântui pentru a termina), a îndeplini
a completa, neprecurmat pentru
tat, ticălos pentru sărac, deosebit
singur, răpede pentru repede, strade
străzi, preferit pentru preferat, ruște
rusoaice) relatarea devine pe cât de
tivă pe atât de antrenantă, în virtutea și
roprietăți de expresie ca plasticitatea
aselor fugitive descripții, pregnanța
rizărilor lapidare, suculența epitetelor.
tin, „în mijlocul unei grădini bine
 , se înalță „o biserică, una dintr-acele
 , care au un acoperământ verde sau
e tablă, tot felul de cupole, umflături și
i care seamănă cu o bătrână gârbovă ce
molacov și s-a sulemenit“. În Soroca
cioarele în care înoți în praf – noroc că

este Nistrul care-l mai înghite, dar, desigur,
n-a fost lăsat să curgă pentru aceasta! – zac
lângă copii în zdrențe, capre, dobitoacul
preferat al evreilor, lăptos și ieftin, mai slabe,
câte un porc ce grohăiește plictisit de lipsa
lăturilor trebuitoare. Maidane mari se întind
fără capăt“. La Bălți, „urâciosul târg cu
maghernițe spurcate“, călătorul e întâmpinat
de „case ce stau să cadă, tărboi de lemn negru
ca pe la 1812“. Satele din Podolia din „case
buhoase“. În sediul Consiliului județean din
Tighina, trei funcționari „fumează și beau
ceaiuri, pe care le gătește un aprod în
uniformă, gras, roșu, bețiv și lingău, care mai
că s-ar târi pe burtă“. Notațiile realiste,
majoritatea acide, sunt contrapunțate
intermitent de efuzii lirice, precum aceea, de
incontestabilă vibrație, provocată de mergerea
cu „parahodul“ pe Nistru, seara, de la Soroca
la Vadul lui Vodă. „E, sus, un strălucit zbor de
stele care clipecesc, tremură, se clintesc ca
scânteii ce trec sau fulgeră ca un șiroi de
lumină, căzând. Apa latină icoana lor, într-un
linciruit de aur (...) Din pomii în floare, vântul
trimite adieri care te înnebunesc, din livezile
malului, din toată acea deasă umbră, izvor de
miresme, vine cântecul de slavă al păsărilor ce
nu dorm, de iubire (...) Dacă aș fi singur cu
cârmaciul, m-aș întinde aici la provă și aș
adormi; dacă aș fi singur pe lume, aș vrea să
mor acum aici, și apele să mă ducă tot înainte,
printre arborii în floare, în acest prohod de
cântece, în jos, spre liman, spre Marea cu
apele multe, în care se poate pierde urma
morților“.

Variate, consemnările din jurnalul nedat
includ impresii felurite, mai mult sau mai
puțin contrastante. Obșnuit, natura oferă
priveliști înălțătoare; localitățile dimpotrivă,
tablori consternante. „Ce sătoii urât, Doamne!“
exclamă drumețul, intrând în Reni. Traversând
Soroca, într-o birje trasă de un cal răpănos,
mânat de un „isvocic“ cu perciuni“, el este
izbit de indigența, jalea și promiscuitatea
cartierului evreiesc: „Un vuiet, un plâns, un
strigăt, o putoare ieșind din dărământuri ca
niște peșteri de fiare“. Pe tot itinerarul
predomină aspectele de lume „ticăloasă“:
mizerie, murdărie, primitivitate. Trăsuri
hodorogite, cu cai costelivi, vizitii puchinoși,
slujbași slugarnici sau impertinenți, hoteluri
cu ploșnițe. Inevitabilele contacte cu
autoritățile dezvăluie, pretutindeni, practici de
stat polițienesc. Jandarmii țariști, vameșii, toți,
funcționarii îl privesc pe „străin“ cu

suspiciune. Declarând, la o verificare a
pașaportului, că se găsea în Basarabia pentru a
studia biserici vechi, Iorga stârnete mirarea
polițistului, care comentează cu maliție: „A,
va să zică d-ta ai venit să iei planuri. Și cine ți-
a dat voie?“ Supravegherea oricui trecea
Prutul (precizează memorialistul), era în
general, atât de riguroasă încât respectivul
trebuia să-și măsoare orice cuvânt, indiferent
cu cine ar fi vorbit, și nu se putea întâlni, fără
risc, cu oricine. Era necesar „să răspunzi
totdeauna așa încât nimeni să nu te poată pârși“
și „să te ferești de a cerceta pe cineva acasă“,
întrucât „prin aceasta poți să-l pui rău cu
poliția rusească“. Mai mult decât orice, pe
istoric îl întristează, natural, deznaționalizarea
basarabenilor de baștină. Reprezentanții
statului nu știau „moldovenește“, militarilor
moldoveni (muscalii) nu li se permitea să
vorbească decât rusește, chiar și cele mai
apropiate rude și celor ce încă nu știau această
limbă nu le rămânea decât să se înțeleagă pe
mutește, chiar dacă erau frați. Rusește
vorbeau, de altfel, și nesiliți de nimeni,
românii cu studii superioare. În Chișinău nu
auzeai, pe străzi, „nici un cuvânt românesc, un
cuvânt românesc precum mai niciodată n-
auzi, chiar din partea românilor pe stradele
Cernăuțiului“. Acasă chiar, românii instruiți
utilizau un grai „împestrat sălbatec cu vorbe
rusești, franțuzești, nemțești“, de neînțeles.
Asemenea descoperiri umplu sufletul
călătorului de o asemenea dezolare încât el își
pierde pentru moment speranța că Moldova
putea fi reîntregită și se roagă pentru ea,
cronicărește: „Ține-o Doamne, sub paza
aripilor tale, ține-o fiindcă nu cutez a zice:
fă-o iarăși întregă“. La înapoierea din
Basarabia, trecând râul despărțitor în sens
invers, călătorul găsește țara de dincoace de
Prut mai frumoasă decât i se păruse
vreodată...

Nu altul este, probabil, sentimentul
încercat și astăzi de către românii înapoiați din
provincia încă nu pe deplin eliberată, separată
arbitrar de țara careia aparține de drept. Pentru
a-și redobândi identitatea „Basarabia noastră“
are neapărat nevoie de ajutorul românilor din
țară-mamă. Dar, pentru a putea fi ajutată, ea
trebuie cunoscută mai întâi.

SĂPTĂMÂNĂ INTERNAȚIONALĂ A MUZICII NOI

de GRETE TARTLER

Între 24-31 mai s-a desfășurat la București deja tradiționalul festival de muzică nouă, menit să illustreze – în primul rând – aștile ultimului deceniu (deși au existat, chiar în concert de deschidere dirijat de Cristian Mandea la Ateneu, lucrări de o nouitate... deja clasică, cum **Prolegomene II** de Cornel Țăranu, **Concertul pentru clarinet, coarde, harpă, pian orchestră** de Aaron Copland și **Concertul pentru orchestră** de Witold Lutoslawski). Cea mai nouă operă „la zi“ a fost **Post-ficțiunea** de Dan Dănuț, autor atât al muzicii cât și al libretului (o aștinire – atât pe plan melodic, cât și literar – a sonajelor operei romantice, expresioniste și post-moderniste, dintre care nu putea lipsi pe plan internațional cunoscutul Dracula). Cu **Post-ficțiunea** în două acte a lui Dan Dănuț a prins la start proiectul „Studioul operei contemporane“ al Teatrului Național Românesc pentru care a străduțit nu puțin doamna Smaranda Oțeanu și compozitorul Adrian Iorgulescu.

Printre interpreții străluciți programați în aceste zile trebuie evocat flautistul Pierre-Yves Artaud, care a „filigranat“ compoziția unui concert stabilit în Franța (Yoshihisa Taira) și a

unui maghrebin din aceeași țară adoptivă (Ahmed Essayad – **Le Cycle de Peau**). Cum vedem, preferințe pentru exotic; dar în recitalul din aula Uniunii Compozitorilor, exoticul a fost reprezentat de românii „dedați“ muzicii electronice (Ana Maria Avram, Iancu Dumitrescu).

Cvintetul Național „Concordia“ (Ioan Cațianis – flaut; Vasile Niculae – oboi; Dan Berendel – clarinet; Sorin Lupașcu – corn; Miltiade Nenoiu – fagot) a avut în program o capodoperă „deconstructivistă“ (dacă se poate aplica acest termen la muzică) și anume **Des-cântec** de Myriam Marbé – „un cântec vechi“, interferând fragmente de imn delphic, de Bach, incantații magice luate apropiată de atmosfera tulburătoare din **Trommelbass**, din cvartete și din Simfonia **Ur-Ariadna**. Dintre autorii români, Liviu Dandara (**Divertissement**) și Costin Cazaban (**Deus ex Machina**), Fred Popovici (**Concert pentru flaut și orchestră de cameră**) au intrat cu succes „pe mâna“ studenților (orchestra „Academica“, dirijată de Dumitru Goia, poate fi recomandată ca ideală pentru programe de muzică a zilelor noastre); Maia Ciobanu (**Trei sculpturi pentru cvartet de coarde**) a beneficiat de experiența formației camerale germane **NOTABU Ensemble Neue**

Musik (conducerea muzicală: Mark-Andreas Schlingensiefen); Vasile Herman (**Systema**) și Nicoale Brânduș (**Dans în ritm ak-sak**) au figurat în programul formației **PRO MUSICA NOVA**; lucrări de Carmen Petra-Basacopol (**Concert pentru orchestra de coarde**), Doina Rotaru (**Concert pentru saxofon și orchestră**) și Liviu Dănceanu au fost interpretați de Orchestra de Cameră a Radioteleviziunii. Repertoriul corului **Antifonia** (dirijor: Constantin Râpă) a inclus lucrări de Irina Odăgescu (**Tatăl nostru**), Petru Stoianov (**Cuvinte și strigături**), Gheorghe Costinescu, Cristian Misievici, Constantin Râpă.

Se poate spune că nu a lipsit nici un important nume românesc din lumea muzicală a zilelor noastre, de la cei mai tineri la măștri ca Pascal Bontoiu (opera **Hamlet**), Aurel Stroe (**Ciaccona con Alcune Licenze** în interpretarea Orchestrei Naționale Radio), Ștefan Niculescu (**Echos II** – unul din succesele atelierului de muzică contemporană „**Archaeus**“). Nu a lipsit nici varietatea genurilor (jazz, balet contemporan...) iar grupul de lucru al organizatorilor a realizat un volum-program cu prezentări de compozitori, interpreți și dirijori prin nimic mai prejos decât prezentările marilor festivaluri internaționale din alte țări europene. Cea de-a șasea ediție a **Săptămânii muzicii noi** e o dovadă că peisajul componistic românesc se îmbogățește în continuare, în ciuda greutăților nu puține...

BIBLIOTECA NOASTRĂ

- Mecanismele vântului** (Nicolae Ioan Dragu), versuri, ed. Cartfil, 2500 lei.
- Lumină întreabare** (Ioan Suci), versuri, ed. Cartfil, 4000 lei.
- Evangelia a V-a** (Constantin Ghiniță), versuri, ed. Sas, preț neprecizat.
- Miereș sălbatică** (Eugen Evu), versuri, ed. Helicon, 3000 lei.
- Cursa** (Hary Bar-Salom), proză, ed. Cartea Românească, preț neprecizat.
- Starea de clipă** (Beatrice Silvia Sorescu), versuri, ed. Spirit Românesc, preț neprecizat.
- În absența iubirii** (Gellu Dorian), versuri, ed. Helicon, 1800 lei.
- Viața ca o grădină de lumi** (Doina Severin Boriceanu), versuri, ed. Hora, preț neprecizat.
- Șantier în creier** (Nicolae Sârbu), versuri, ed. Timpul, 2000 lei.
- Unu** (Virgil Leon), versuri, Biblioteca Apostrof, preț neprecizat.
- Arta de a conduce** (Mihai Butnariu), eseuri, ed. Radical Severin, 3500 lei.
- Incantări și descântări clujene** (Virgil Mihaiu), versuri, ed. Dacia, 1734 lei.
- Lungi apusuri de soare** (George Timcu), proză, ed. Dacia, 3876 lei.
- Orizont medieval** (Pavel Chihăia), eseuri, ed. Dorul-Danemarca, preț neprecizat.
- Scurtă istorie a românilor** (Ion Bulei), eseuri, ed. Meronia, 9800 lei.

lumea literară

AUTORITATE ȘI CULOARE

Cam în aceeași vreme cu freacă premiiilor unii Scriitorilor, cărora le-am dedicat un întreg număr, a avut loc și Salonul Internațional de Carte, o manifestare de prim plan al Capitalei noastre culturale, greu de evaluat în câteva cuvinte. Cum capul de afiș l-a ținut vizita lui Umberto Eco, semioticianul și romancierul, o personalitate mondială, despre care noi am scris în nenumărate rânduri. Așadar, nu ne-am înregistrat ca atâtea reviste într-un elogiu delirant, din simplul motiv că arta nu trebuie salutăată pe sezoane, ea fiind o permanență în viața unui popor. Nu e o scuză, ci o constatare. Restul se înțelege de la sine. ● Ca în trecut și noi în ton cu vremea (și vremurile) urmim cu atenție nu numai un campionat european de fotbal, imprevizibil și suculent, ci mai ales pe toți cei care vorbesc și scriu pe marginea lui. Ne rezează îndeosebi scriitorii, dacă rubrica de față legătură numai cu ei. Când la diverse posturi de critic și televiziune apar și se aud tot felul de înșirări, mult sau mai puțin familiarizate cu evenimentul cultural, descoperim un **Amerom 38**, până acum neglijat și necercetat, ieșind spectaculos în evidență, adică pe unde magnetice. Acolo, sub direcția lui **transfug** de mai ieri, Mircea M. Ionescu, un om de literatură, un om de teatru, un om de sport dar și un dramaturg de talent, apare și auzim scriitorii veritabili, care, prin vocea aduc multă autoritate și culoare într-un domeniu în care sunt neglijate și necercetate, ieșind spectaculos în evidență, adică pe unde magnetice. Acolo, sub direcția lui **transfug** de mai ieri, Mircea M. Ionescu, un om de literatură, un om de teatru, un om de sport dar și un dramaturg de talent, apare și auzim scriitorii veritabili, care, prin vocea aduc multă autoritate și culoare într-un domeniu în care sunt neglijate și necercetate, ieșind spectaculos în evidență, adică pe unde magnetice.

lege un bandaj, pe ici pe colo. Dar și alți creatori, Horia Moculescu, Marius Tupan, Șerban Ionescu s-au grăbit să aterizeze la punct fix, fiindcă se pare că generalul unei armate decimate a cam început să fluiera în vânt. Să așteptăm finalul, că despre final nu poate fi vorba, în ceea ce ne privește pe noi. ● Harnic și prompt, Muzeul Literaturii Române (de fapt oamenii de aici), găzduiește tot felul de simpozioane, lansări, comemorări, mese rotunde și tot ceea ce ține de cultură și, mai ales, literatură. În ritmul în care ne cheamă ne e foarte greu să răspundem, dar și să scriem, așa că inserăm și noi evenimentele în funcție de importanța lor și spațiul nostru tipografic. Sub genericul „Arta prieteniei“ au fost evocați Gheorghe Pituț și Nicolae Velea. Printre vorbitori i-am descoperit pe Nicolae Breban, Cezar Băltag, Georgeta Dimisianu, Gheorghe Tomozei, Iulian Neacșu, George Țărnea, Adrian Dinu Raclărețu, Grigore Vieru, Alexandru Condeescu și mulți alții. Tot săptămâna trecută a avut loc o altă manifestare importantă: lansarea revistei **Pro memoria** nr. 10 și a volumului „Pe urmele adevărului“, autor – Sabin Ivan. Au comentat Ștefan Augustin Doinaș, Octavian Paler, Al. Paleologu, Emil Tocaci, Vasile Vetișanu. ● S-au decernat premiile la ediția a XIV-a Festivalului – concurs național de poezie și interpretare critică a operei eminesciene „**Pomi Luceafărul**“. Am trimis și noi un reprezentant. Rezultatele le vom insera într-un număr viitor. ● Asociația Scriitorilor din București, luând exemplul întregii Uniuni, s-a grăbit să ofere și ea premiile anuale. Necunoscându-le încă (secretomania e la mare cinste acum) s-ar putea să le aflați din alte gazete.

Jean d'Ormesson

Personaj omniprezent în opera lui d'Ormesson, Timpul îl omagiază pe acesta dându-i, la fiecare 16 iunie, noi zile de creație.

În manualul *Au plaisir de Dieu*¹, el scrie: „nu există decât o forță în lume, și ea se numește Timp. Ah! acest timp, cum l-am văzut lovind în jurul meu: bătrânii și copiii, pietrele, ideile, moravurile, amintirile și zeii. Nu e de ajuns să spui că timpul domnește asupra lumii: lumea e timpul. Timpul desfătărilor și timpul durerilor, timpul tinereții, căreia nu-i pasă de timp și care își închipuie că el nu trece, timpul ploii și soarelui, al furtunilor, al apelor atât de limpezi din jurul ruinelor Greciei, timpul catastrofelor și timpul iubirilor, timpul aducerii aminte și timpul uitării. Tot ceea ce defilează sub ochii generațiilor succesive nu este nimic altceva decât timp. El se întruchipează în muzee, în biserici, în cimitire, în case ce se ridică și se coșcovesc, în călătorii, în banii care circulă înainte de a se acumula și a circula din nou... În sănătatea care se subrezește, în norii care se destramă sau se îngrămădesc, în pământ și în copaci, în sentimente, în ambiții, în operele de artă și în război, în pasiuni și în istorie.“

Din lungul șir al cărților scrise de Jean d'Ormesson – romane și eseuri, dintre care trei au fost traduse în românește: *Din voia Domnului*, Editura Univers, 1993, *Povestea jidovului rățacitor*, Editura Univers, 1995, *Gloria imperiului*, Editura Universal Dalsi, 1996, făcând bine cunoscut numele acestui important scriitor francez contemporan publicului cititor din România – , am selecționat două capitole din volumul *Dumnezeu, viața și opera sa*², ilustrative nu numai pentru preocuparea sa constantă de a surprinde timpul în desfășurare, ci și pentru construcția stilistică proprie autorului: paradoxul, însoțit de o subtilă ironie, produce un efect șocant și totodată stimulator asupra cititorului, determinându-l să parcurgă cu un interes sporit paginile oricăruia dintre volumele lui.

Cele două capitole care urmează confruntată două sentimente fundamentale ale firii omenești: Dragostea și ura, în numele cărora oamenii se înfrățesc sau se distrug.

Capitolul VII, în care

PETRU O ÎNTÂLNEȘTE PE MARIA

Întrebă cât e ceasul pentru a treia oară. Celălalt, un brunet micuț care trecea grăbit, se uită și îi răspunde fără să se oprească: „Șase douăzeci și cinci“. Ah, deja? Bun. Mulțumesc. Și se porni din nou să umble în lung și-n lat, între vopsitorie și brutăria din colț.

Plecuse de la lucru cu trei minute înaintea de șase. Era cuprins de o imensă bucurie. Nu-i păsa de nimic. De nimic – în afară de un lucru. Universul se redusese la o singură problemă: trebuia să fie între 6 și 6,30, la capătul străzii principale, în fața stației de autocar. Întreaga lume se oprise în loc. Oare va veni?

Mai înainte, toate îi merseseră prost: contabilul firmei refuzase să-i dea un avans, frate-său îi spusese că mama lor nu se simțea prea bine, iar el își sfâșiasse haina, agățând-o întâmplător de clanța ușii secretarei patronului. Dar toate acestea se ștergeau: el o aștepta și ea avea să vină.

O văzuse cu trei zile mai înainte, la niște camarazi de vacanță care îl invitaseră să ia masa cu ei ca să schimbe amintiri, repetate la nesfârșit, și fotografii în care marea se contopea cu soarele. Ea trecuse întâmplător, ca să înapoieze o carte pe care i-o împrumutaseră. Stătuse douăzeci de minute, băuse cafeaua cu ei și el îi vorbise puțin despre patinajul artistic, despre Sicilia în timpul verii și despre Humphrey Bogart în *Șoimul maltez* și în *Casablanca*. Ea o imitase pe Lauren Bacall în *A avea și a nu avea*: „You know how to whistle, don't you?... You just put your lips together, and you blow...“ El se simțea destul de bine și nu se plictisea. Îi mai povestise despre o carte în care se vorbea într-una sau două pagini, foarte frumoase, despre un evreu care, murind, se gândea la solidaritatea și frăția dintre toți oamenii. Îi uitase titlul. Ea îi dăduse un număr de telefon unde putea să o cheme dacă s-ar fi întâmplat să-ți aducă aminte numele autorului și titlul cărții. A doua zi dimineață și le reamintise: *Un pumn de dude* de Ignazio Silone. *Una manciata di more*. O sunase. Îi spusese titlul. Ea îi mulțumise cu acel amestec de veselie și seriozitate care îl surprinsese încă din ajun. Cu câteva clipe înainte de a închide, așa cum te arunci în apă, a întrebat-o, foarte precipitat, dacă vroia să se întâlnească cu el ca să se plimbe o oră de-a lungul cheiurilor sau ca să ia împreună un pahar cu ceva înainte de masa de seară. Ea ezitase puțin. Răsese. Și spusese da. Și-acum o aștepta în fața stației de autocar.

În pofida tuturor necazurile din ajun și din timpul săptămânii, în pofida tuturor întâmplărilor obișnuite și a platitudinii existenței lui, viața i se părea plăcută și plină. Soarele strălucea printre noi: părea, pe cerul limpede, că aveau misiunea să-l însoțească, să-i alcătuiască un cortegiu, să-i sărbătorească și să-i deschidă calea. Era sfârșitul iernii, primăvara, începutul

verii, mijlocul sau sfârșitul toamnei la Londra, la New York, la Roma, la Viena, la Paris, la Tokyo, la București, la Buenos Aires, la Mexico. La Tordesillas, la Bacău, la Wuppertal, la Borgo Pace, la Pitigliano, la Saint-Julien d'Apcher unde nu există poate nici fluviu, nici râu, nici chei. El se numea oricum și ea se numea Maria.

În mod ciudat, își reprezenta cu oarecare greutate acest chip pe care nu înceta să și-l amintească. Totul se încurca în mintea lui. Se întrebă deodată dacă avea s-o recunoască. I s-a părut că vorbește cu glas tare și că oamenii se uită la el. A început să zâmbească, aproape evident. Adeseori întâlneau prin cărți personaje care gândesc foarte precis. El nu gândea niciodată. El visa, își amintea, se hotărâ, acționa, i se întâmpla chiar să citească sau să se ducă la cinema sau la teatru sau la concert. Dar i se părea întotdeauna că nu se gândește la nimic. Acum, dimpotrivă, se gândea la lucruri foarte precise, pe care ar fi putut să le exprime aproape cu voce tare: „Oare va veni? Din ce parte o să apară? Ce noroc! Ce minune!“ Și nu era sigur că nu vorbește cu voce tare.

E un lucru banal să susții că emoția, pasiunea refulează și sufocă gândirea. Ele o și stimulează și o eliberează. În viața cotidiană, tot ceea ce gândim nu e altceva decât o magmă informă pe care ar fi foarte greu s-o exprimi cu precizie în fraze articulate. Când e vorba de emoție, dimpotrivă, și cu atât mai mult când e vorba de pasiune, cuvintele tâgnesc spontan și închegate de pe acele buze interioare comandate de inimă și de sentiment și pe care numai duioșia, mânia nădejdea, rachiuna, dragostea sau ura izbutesc să le deschidă. Ca și pulsațiile sângelui său, i se părea că ideile care-i treceau prin cap erau gata să fie recepționate și fixate de un aparat înregistrator. Un bărbat în vârstă și o tânără s-au întors spre el. Vorbea sigur și râdea prostește.

Timpul și spațiul se opreau la aceste momente și la acest colț de stradă. Era contrariu istoriei, al experienței, al politicii, al ziarelor: el se extindeau asupra întregii lumi, asupra tuturor timpurilor. Pentru el, dimpotrivă, totul se jucă aici și acum. Totul începea din nou. Și în mod special pentru el. Și cu toate acestea, nu era singur. Era mai puțin singur ca oricând – și tot restul nu mai conta. S-ar fi zis că particula elementară, că nucleul universului, era el cu e împreună. Se simțea deodată incomplet de un singur. Numai de-ar veni odată: restul putea să se prăbușească. Lumea era goală atâta vreme cât el nu era acolo. De îndată ce va veni, lumea va plină. Completă. Împlinită. Era destul ea pentru o umple.

Nimic nu-i mai aproape de absolut decât iubire pe cale de a se naște. Uluitor, miraculos, că acest absolut se naște din întâmplare. Și gândea că el ar fi putut să nu se ducă să ia ma-

¹ Jean d'Ormesson, *Din voia Domnului*, trad. de Sanda Mihăescu-Cârteanu, Editura Univers, București, 1993, p. 377

² Jean d'Ormesson, *Dieu, sa vie, son oeuvre*, Gallimard, Paris, 1980

Rafael Conte

O BIOGRAFIE

Joseph Blotner: «William Faulkner»

Acum zece ani apărea în Statele Unite prima ediție a acestei mari și canonice biografii a marelui scriitor nord-american William Faulkner, Premiul Nobel de literatură pe anul 1949 și, fără îndoială, unul din cei patru mari povestitori ai secolului nostru, a cărui operă, dificilă, profundă și fascinantă, poate fi pusă alături de cele ale lui Proust, Joyce și Kafka, fiind una din cele mai mari, fundamentale și originale din întreaga istorie a literaturii universale. Ediția spaniolă apărută acum este cea pe care însuși Joseph Blotner a revizuit-o, a refăcut-o și a completat-o ținând seama de investigațiile ulterioare și, într-un oarecare mod, a concentrat-o, suprimând cea mai mare parte din neobișnuitul aparat critic, ce constituie de fapt o altă versiune, cea din 1984. Această întârziere nu este atât de gravă și, utilizând analogii comparative, amintesc că recent în paginile ziarului *Le Monde* un critic se plângea că nici în Franța nu a fost tradusă această biografie, deja celebră, cheie pentru cunoașterea figurii și a operei gigantului romancier nord-american.

Joseph Blotner l-a cunoscut pe William Faulkner pe când acesta, deja în culmea faimei sale, și în ultimii cinci ani ai vieții lui, a fost profesor invitat la Universitatea din Virginia, unde viitorul său biograf ținea cursuri și conducea un departament. Astfel că nu e deloc straniu că Blotner însuși apare, în ultima parte a acestei minuțioase și neobișnuite biografii, obiectivat, ca personaj. După moartea scriitorului, Blotner s-a hotărât să pregătească o selecție de „scrisori alese“ și o reeditare a „Relatărilor“ publicate în reviste, de către Faulkner, însă neasamblate încă într-o carte. Când Blotner s-a adresat moștenitorilor romancierului, văduva și fiica lui au manifestat ambele reticență, deoarece scriitorul obișnuise să se împotrivescă, unor asemenea tentative, ori de câte ori se încerca vreo pătrundere în viața sa particulară. Moartea soției lui Faulkner i-a ușurat destul biografului calea.

Faulkner era destul de inflexibil în ceea ce privește protejarea intimității vieții sale, totuși nu a reușit niciodată s-o facă desăvârșit deoarece lenta, dar progresiva lui faimă, mai ales după obținerea Premiului Nobel, i-a diminuat toate eforturile în această direcție. Unuia din primii și principalii lui exegeți academici, Malcolm Cowley i-a spus următoarele: „Ca individ particular, ambiționez să dispar, să fiu șters din istorie, să părăsesc această lume fără să las alte semne, în afară de cărțile publicate... Este obiectivul meu și spre el tind toate eforturile mele, iar epitaful meu doresc să cuprindă doar: „«A scris două cărți și a murit...»“. Este deja foarte cunoscută fraza cu care Faulkner – omul se delimita de celebritatea sa literară: „Eu nu sunt altceva decât un agricultor“.

Munca lui Blotner, de reasamblare și selecție a scrisorilor după moartea roman-

cierului, l-a pus pe acesta în contact cu titanica corespondență pe care William Faulkner a avut-o cu diverși editori și cu reviste timp de mulți ani, în efortul de a publica, mai întâi picătură cu picătură și în tiraje minime, cele 18 romane ale sale, precum și cele o sută de povestiri pe care le-a scris, pentru a acoperi nevoile materiale ale unei familii numeroase și ale unei ruinătoare proprietăți agrare pe care doar la sfârșitul vieții lui a reușit s-o facă profitabilă. Și totul a fost la fel de dificil timp de foarte mulți ani, până la primirea Premiului Nobel; doar stagiile la Hollywood, ca autor de scenarii cinematografice – nu prea bune, căci originalitatea și stilul lui contraziceau toate convențiile și pseudoortodoxiile industriei cinematografice – l-au ajutat să rezolve, deși nu prea confortabil, grijile și obligațiile lui materiale.

Joseph Blotner a recopiat tonele de materiale necesare elaborării acestei minuțioase, monumentale și exhaustive biografii, în care viața lui William Faulkner este urmărită pas cu pas și cu o impresionantă abundență de informații. În acest sens, este vorba de una din cele mai reușite biografii de gen pe care le-am citit, cu toate că autorul cărții, în ciuda extensiunii acesteia se restrânge la stricte limite de biograf și nu intră, deliberat, niciodată în analize literare sau investigații estetice. Astfel, deși biografia tratează în principal problema centrală – aceea de a ști ce este, și de ce este opera lui Faulkner una din lucrările fundamentale ale secolului nostru –, cartea îl poate ajuta într-un mod foarte eficient pe cel care dorește să studieze această temă în profunzime. Lectura biografiei este fundamentală pentru cei care vor să cunoască pur și simplu, ca și pentru cei pe care îi preocupă opera lui Faulkner, dar le va servi puțin celor care doresc să cunoască acest univers dintr-o dată. Biografiile – prin investigația pe care o fac și nu prin rezultatul lor – pot fi mioape, presbite și astigmatice: unele sunt minuțioase, prolixă, complete, dar insufi-

ciente, altele – globale, divulgatoare generice, iar altele – mai critice, n fragmentare și pe crâmpie mai colora Cea a lui Blotner despre Faulkner este u dintre cele mai bune ale primei categorii; acest sens este ireproșabil. Dar Faulk unde se află? În cărțile sale, e clar, poa numai în ele și, de la bun început, r profund în ele decât în afară, cu toate că e vorba de propria lui viață. Pe măsură ce tre timpul, se vede că tehnicile sale sunt același timp clasice – modelul lui a fa Balzac, cu repetarea de personaje de la

carte la alta, cu ambiția de a crea un cosmo autonom și real – și moderne, căci de l Dostoievski, Joyce, Conrad și Proust învățat meandrele unei proze totale, ce vrea să pronunțe întreg adevărul, în același timp în fiecare frază, spunând totul. Ambiția lui aceea de a totaliza, de a făuri un microcosmos care să înglobeze întregul, și tins să-i integreze, în ea pe clasici, pe ace Shakespeare al zgomotului și furiei, miturile grecești – Electra, Oedip, Fedra, Antigona – și Biblia, teme pe care le-a rescris, lent, de a lungul întregii sale vieți. Un dublu păcă originar planează peste lumea sa: despuiere pământurilor indienilor prin mijloace violente și prin minciună, și întronarea sclavajului, ce va produce apoi fratricide înfruntări ale albilor între ei, începând cu războiul de Secesiune, distrugerea m. dinastii – Sartoris, Compson, Mac Caslin Sutpen – sau ridicarea imparabilă, perversă și răutăcioasă a precapitaliștilor Snopes, și terminând cu războiul total, primul mondial și cu cutremurătoarea pătimire a lui Hristos descrisă în *O fabulă*.

Se observă, privind opera lui Faulkner ca pe un întreg, cu ajutorul de neprețuit a muncii lui Joseph Blotner, că această creație grandioasă posedă o unitate impecabilă, o coerență de necrezut, o organizare interioară uimitoare, de dimensiunile căreia poate nici măcar propriul ei autor nu a fost absolut conștient. Și asta cu toate că, în final, Blotner rămâne la părerea că întrebarea principală – de ce Faulkner a scris ceea ce a scris în felul acesta? – urmează să-și capete un răspuns care va fi doar o altă enigmă. Faulkner a descris o lume tragică, proprie nouă, și care, în ciuda tuturor nebuniilor, morților, pasiunilor și distrugerilor, are cheia pe care însuși Faulkner a formulat-o: „Omul va rămâne“. Și a motivat și de ce: „Eu prefer durerea neantului“.

În românește de
Ezra Alhasid

SUFERINȚA TAINICĂ A UNUI CĂRTURAR POET

de VIRGIL LEFTER

Când, după un îndelung travaliu și minuțioase cizelări, „Elegia scrisă într-un știrid de țară” și-a croit drum către cititori, viața lui Thomas Gray se statomise deja e făgașul său firesc. O viață calmă, molcomă, enină, de universitar ce și-a petrecut mai tot mpul în atmosfera intimă și primitoare a legiului Pembroke din Cambridge. Thomas Gray nu a lăsat în urma sa un jurnal, dar, deși izitat adesea de „oțiozitate”, cum singur ărturisește, în spiritul secolului al XVIII-lea al ăruui fidel reprezentant a fost, a scris numeroase pistole, trimise mai toate celor câțiva prieteni de oflet. Ei bine, din aceste ceremonioase epistole rinde contur viața austeră dar nu lipsită de armec a unui pilduitor poet și cărturar. Alături de William Cowper și Horace Walpole a ilustrat enul epistolar ca nimeni altul, înscriindu-se în cea pleiadă de artiști care prin eleganța, uralețea și simplitatea stilului au pecetluit ceea e se numește „atticismul” englez. A fost un prezentant emblematic al timpului său și, ca să losim o expresie a lui Jane Austen, a trăit la mpâna dintre „rațiune și sensibilitate”, în acele omente de trecere de la literatura plină de rigori e clasicismului la efluviile generoase ale entimentalismului, ale preromantismului, și mai oi ale acelei epoci ce s-a numit Romantică. pistolele sale bine temperate au adesea un soi de iditate, atenuată de grația și fluența stilului, ele nt în cea mai mare parte evocarea vieții de zi cu a unui „poet și cărturar” englez din secolul uminilor, înainte de trauma puternică pe care ea s-o provoacă în conștiința multor ființe menești revoluția franceză. Thomas Gray a ăltorit mult și peregrinările sale, cu prilejul nareului tur european, alături de bunul său amic racle Walpole, numeroasele popasuri pe rāmurile cele mai pitorești ale Albionului (în iuniunea Lacurilor, devenită atât de celebră, nu este mult timp, în Romanticism) și-au găsit un nemeritat ecou în epistolele trimise părinților a celor câțiva prieteni intimi de care s-a simțit gat o viață întreagă. A vizitat Franța și Italia, a ibovit îndelung la Florența și la Roma, fascinat e spectacolul insolit și fastuos al instalării ptilor, dar pretutindeni, pe unde l-au purtat ăși, „a colecționat” peisaje cu un soi de rigoare ecifică naturalistului, fermecat de pitoresc, de iveliții sublime, de piscurile înalte ale munților, e operite de zăpadă, de impresionante căderi de ă, de ruine și antichități, ce poartă toate laolaltă cetea trecerii inexorable a timpului. Deși fiomat de nostalgii și anticipând gustul unei ooci ce avea să vină, el a fost lipsit de harul nefesiv al lui Rousseau și străin de „reverii ăinarului singuratic”. Thomas Gray se apropie e natură mai degrabă ca un om de știință ce tează și clasifică detaliile prveliștilor pe care eumblările sale i le scot în cale. Înregistrează tsel minuțios starea vremii, ziua în care o ămită floare a dat primii muguri sau o anume isăre și-a slobozit odată cu venirea primăverii imul cântec. Căci să nu uităm că poetul cărturar i fi trăit în vreme ce același Rousseau își scria ărisorile elementare de botanică” iar Gilbert ăhite medita, poate, deja la „Istoria naturală a iunilor Selborne și a antichităților sale”, ce avea ădevină atât de celebră mai târziu. Rigoarea de uralist de care dă dovadă Gray nu exclude însă omente de grație, de autentică înfiurare și ire spontană a sentimentului naturii. Astfel, tr-un rând, dorind parcă să circumscrie și mai

bine experiența unică, deopotrivă sufletească și estetică, a unui mirific răsărit de soare, Thomas Gray zugrăvește într-un post-scriptum mirajul zorilor de zi într-o cețoasă toamnă timpurie. Trăirea este ingenuă, pură, de o vibrantă și fremătătoare calitate poetică. Și dintr-o dată colțul de natură binecuvântat pe care îl surprinde în acele clipe poetul se confundă cu viziunile cromatice halucinante dintr-o acuarelă sau o pânză de Turner. Surprindem aici, mai bine ca oriunde, delicata metamorfoză a unei sensibilități ce a pășit deja în Romanticism. Apoi, ca orice cărturar, Thomas Gray vorbește îndelung despre viața cărților ce-i țin tovrășie, volume numeroase ale scriitorilor clasici și moderni, cărți pe care le comandă și le așteaptă cu nerăbdare, tomuri ce-i sosesc spre marea lui bucurie totdeauna la timp și pe care le citește cu mult nesaț. Și astfel, din epistolar pulsează o viață nouă, viață seducătoare, pasionantă, a unei ființe pentru care cuvântul scris reprezintă o a doua existență, la fel de vie, la fel de incitantă și plină de sensuri ca viața cea adevărată. Dând sfaturi unor confrăți, consideră că versul nu are nici o valoare dacă îi lipsește o „apoftegmă”, dar, adaugă el imediat – să nu uităm că în pieptul său vibrează deja o inimă de preromantic – apoftegma trebuie împodobită cu o floare, versul trebuie să se adreseze, deopotrivă, sufletului și imaginației, stilul trebuie să aibă fluență și muzicalitate. În același spirit de celebrare a magiei artei, are revelația virtuților orifice ale muzicii și, într-un rând, povestește cum o cântăreață, pe care natura nu o înzestrase cu farmec, reușește să-și fascineze auditoriul grație armoniei sunetelor, grație forței personalității sale. Preocupat de cărțile pe care le citește cu nesaț, este incitat de poemele ossianice. Îl fascinează nu numai secretul paternității acestor pagini, autenticitatea lor, ci și frumusețea lor poetică, vădindu-și o dată în plus, el, autorul unei sepulcrale elegii, afinitatea cu noua sensibilitate ce începea să se impună. Deși înclinat mai degrabă să contemple spectacolul vieții, să-și destăinuie preocupările livrești, Thomas Gray devine pe alocuri emulul lui Horace Walpole, dând dovadă de aceeași vână anecdotică. Povestește astfel cum un anume aristocrat bea numai vin de Tokay, convins că în felul acesta își va prelungi viața, dar, practic din fire, vinde cantități ce îi prisosesc pentru a nu fi în pagubă. Relatează apoi cu savoare cazul unei alte distinse aristocrate, roasă de morbul calciciei, care, pentru a economisi bani, face o călătorie pe mare la bordul unei nave de război. Ajunsă la destinație dăruiește comandantului un inel cu un imens smarald. Comandantul îl poartă cu pioșenie până când, un prieten aflând de unde provenea „darul”, îl sfătuiește să-l arate unui giuvaergiu. Și, stupefact, smaraldul se vedește a fi o piatră falsă. Nobila doamnă nu se dezmințea, se dovedea calică până la capăt. Spirit ales și rafinat, Thomas Gray este și un iubitor al artelor. Nu pierde nici un prilej să vorbească despre gravuri sau pânze celebre, să evoce cărți frumoase legate, să descrie antichități și ruine, ca orice „om de calitate” ce are deja nostalgia trecutului. Cu prilejul unei vizite la Castelul Warwick, se gândește cu emoție la Philip Sidney (precursor îndepărtat, el însuși, al melancoliei romantice) și pentru o clipă și-l imaginează pe exemplarul poet elisabetan plimbându-se pe aleile umbrite de copaci seculari. Epistolarul se cumă brusc odată cu dispariția poetului. În ciuda faptului că acestor pagini le lipsesc, poate,

varietatea, tonul intim sau patetismul scrisorilor lui William Cowper, ținuta lor intelectuală aleasă, seninătatea și o anumită austeritate cărturarească le fac interesante și pentru cititorul de astăzi. Ele sunt, fără doar și poate, un document uman și artistic de excepție. Thomas Gray nu a scris o operă poetică de întindere. Poemele sale abia dacă umplu un volum și, totuși, autorul lor își găsește un loc de frunte printre poeții Albionului. Dr. Johnson, cel ce nu-l prețuia prea mult pe cărturarul de la Cambridge, a trebuit să recunoască până la urmă că „Elegia” își croiește drum spre sufletul oricărei ființe omenești. În timpul vieții, Gray a cunoscut faima dar și-a asumat-o cu modestie. Oferindu-i-se titlul de Poet Laureat, l-a refuzat cu simplitate, căci, de bună seamă, așa cum, adâncit în cărțile sale, nu neglija nici dezbaterile parlamentare, dornic veșnic să afle adevărul, a considerat că orice onoruri oficiale atrăgeau după sine servituți ce-i repungau. Mai târziu, grație lui Le Tourneur, care s-a consacrat preromanticilor englezi, tălmăcindu-i pe Young și pe Macpherson, numele său a devenit cunoscut în întreaga Europă, fiind apreciat și pe meleagurile noastre. Thomas Gray nu a avut prilejul să fie portretizat de Reynolds. Un artist mai modest l-a immortalizat pe pânză zugrăvând chipul distinct al unui aristocrat al spiritului. Grațioasa mlădiere a capului, mâinile delicate și fine, deprinse parcă a cânta la clavecin, ținuta nobilă, totul în acest portret ne evocă o ființă luminoasă, împăcată cu sine, un cărturar poet senin și calm. Dar a fost oare pe deplin fericit Thomas Gray? Epistolarul pare a confirma seninătatea personajului zugrăvit pe pânză. Și totuși... Cu puțin înainte de stingerea neașteptată a poetului, Horace Walpole își îndemna prietenul să scrie mai mult. Gray răspunde că nicidecum nu se simte mai fericit ca atunci când scrie și că, fără îndoială, atâta vreme cât va trăi nu va lăsa pana din mână. Numai că, mărturisește el, pentru a scrie e nevoie de inspirație. Altundeva, rugat de Dr. Warton, ce va fi fost, poate, prietenul său cel mai bun, să compună un epitaf pentru fiul dispărut al acestuia, Thomas Gray se disculpă cu un soi de eleganță dar și cu o neașteptată bruschețe. Căci, mărturisește el iarăși, poetul nu poate scrie decât în clipe de inspirație or lui inspirația îi lipsește. S-ar părea că această lipsă de inspirație, ce explică într-un fel și puținătatea operei, l-a chinuit întreaga viață. Aceasta va fi fost, de bună seamă, suferința sa de taină. Cărturarul poet care a citit atât de mult dar a scris atât de puțin ar fi preferat ca lucrurile să fi stat cu totul altfel. Căci nu lăsa el oare să se înțeleagă că doar atunci se simțea bine și cunoștea tericirea când era cuprins de inspirație și îl vizitau muzele?

1) George Arion

2) Alexandru Ecovoiu

3) Jean Grossu

4) Ioana Crețulescu și Petre Stoica, sau „Unde-s zăpezile de altădată?”

5) Radu F. Alexandru

6). Ștefan Borbely

7) Passionaria Stoicescu